

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять і самостійної роботи

з навчальної дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

*(для студентів 2 – 4 курсів усіх форм навчання
напрямів підготовки 6.140101 – Готельно-ресторанна справа,
6.140103 – Туризм)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2016

Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Економіка підприємства» (для студентів 2 – 4 курсів усіх форм навчання напрямів підготовки 6.140101 – Готельно-ресторанна справа, 6.140103 – Туризм) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. : С. А. Александрова, І. В. Сегеда. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 62 с.

Укладачі: канд. пед. наук, доц. С. А. Александрова, ст. викл. І. В. Сегеда

Рецензент Л. В. Оболенцева, канд. екон. наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства,
протокол №1 від 28.08.2012 р.*

ЗМІСТ

Вступ.....	4
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	5
Тема 1: Підприємство в структурі національної економіки. Підприємство як суб'єкт господарювання.....	5
Тема 2: Виробнича програма та матеріально-технічне забезпечення підприємства.....	8
Тема 3: Виробнича потужність підприємства.....	13
Тема 4: Матеріально-технічне забезпечення підприємства.....	16
Тема 5: Збутова діяльність підприємства.....	20
Тема 6: Трудові ресурси підприємства.....	20
Тема 7: Оплата праці на підприємстві.....	23
Тема 8: Майнові ресурси (активи) підприємства.....	26
Тема 9: Майнові ресурси (активи) підприємства: основні засоби підприємства.....	27
Тема 10: Майнові ресурси (активи) підприємства: оборотні кошти підприємства.....	31
Тема 11: Майнові ресурси (активи) підприємства: запаси підприємства.....	33
Тема 12: Фінансові ресурси (капітал) підприємства.....	35
Тема 13: Інвестиційні ресурси підприємства.....	38
Тема 14: Фінансово-кредитні та нематеріальні ресурси підприємства.....	40
Тема 15: Інноваційна діяльність підприємства.....	41
Тема 16: Планування діяльності підприємства.....	43
Тема 17: Зовнішньоекономічна діяльність на підприємстві.....	45
Тема 18: Поточні витрати підприємства.....	45
Тема 19: Формування собівартості продукції (послуг).....	48
Тема 20: Доходи та цінова політика підприємства.....	50
Тема 21: Фінансові результати діяльності підприємства.....	52
Тема 22: Конкурентоспроможність підприємства.....	57
Тема 23: Фінансово-майновий стан підприємства та методи його оцінки.....	58
Тема 24: Ефективність діяльності та методичні засади її оцінки.....	59
Тема 25: Банкрутство, реструктуризація, санація та ліквідація підприємства.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Основною метою викладання дисципліни «Економіка підприємства» є формування системи спеціальних знань і практичних навичок аналізу показників господарсько-виробничої діяльності підприємства з урахуванням чинників зовнішнього й внутрішнього середовища його функціонування.

Предметом вивчення дисципліни є економічний механізм функціонування підприємства, формування та використання його ресурсного потенціалу з метою оптимізації економічних результатів діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є:

- окреслення цільових характеристик діяльності підприємства на ринку;
- формування програми виробництва продукції (послуг) та її реалізації, ресурсне забезпечення виробничої програми;
- визначення складових ресурсного потенціалу підприємства та пошук шляхів його ефективного використання;
- засвоєння понять: ринкова система, попит та пропозиція, виробнича програма підприємства, основні засоби, амортизація, нематеріальні активи, оборотні кошти, поточні витрати підприємства, собівартість продукції, собівартість видів продукції, склад поточних витрат; вивчення методів та прийомів аналізу; планування витрат підприємства;
- визначення поняття механізму формування та використання доходів і прибутків підприємства від різних напрямів його діяльності (виробничої, комерційної, зовнішньоекономічної, фінансової, інвестиційної тощо);
- оцінка ефективності господарської діяльності та пошук шляхів її підвищення;
- оцінка конкурентоспроможності підприємства та його продукції (послуг).

Важливим елементом оволодіння знаннями й навичками у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, який сприяє формуванню практичних навиків роботи студентів зі спеціальною літературою, орієнтує їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань та глибоке вивчення теоретичного і практичного кола проблем, які вивчаються дисципліною, є самостійна робота студента. Ці методичні вказівки призначені для організації самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Економіка підприємства» на практичних заняттях.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1: Підприємство в структурі національної економіки.
Підприємство як суб'єкт господарювання

Теоретичні питання для обговорення:

1. Підприємство як суб'єкт господарювання, його місце в системі ринкових відносин.
2. Підприємство як суб'єкт та об'єкт ринкових відносин.
3. Організаційно-економічні умови функціонування підприємств.
4. Поняття економічного суверенітету, самоокупності та самофінансування.
5. Зовнішнє середовище функціонування підприємства, його характеристика.
6. Ринок та його інфраструктура: торговельно-посередницька, виробнича, фінансово-кредитна, інформаційно-інноваційна, соціальна та інші.

Довідкова інформація:

Питома вага продукції галузі у випуску кінцевого продукту всієї промисловості:

$$P_{гал} = \frac{Q_{заг.гал}}{Q_{пром}} * 100\%, \quad (1.1)$$

де $Q_{заг.гал}$ – загальний обсяг нормативно-чистої продукції галузі;

$Q_{пром}$ – загальний обсяг нормативно-чистої продукції промисловості.

Темп зростання обсягу виробництва окремої галузі:

$$T_{гал} = \frac{P_{пл}}{P_{б}} * 100\%, \quad (1.2)$$

де $P_{пл}$, $P_{б}$ – питома вага випуску продукції галузі відповідно у плановому і базовому періодах.

Галузевий коефіцієнт випередження:

$$K_{гал} = \frac{T_{гал}}{T_{пром}}, \quad (1.3)$$

де $T_{гал}$ – темп зростання обсягу виробництва у галузі;

$T_{пром}$ – темп зростання обсягу виробництва у промисловості.

Різниця питомих ваг галузей у базовому і плановому періодах:

$$\Delta P = P_{пл} - P_{б}, \quad (1.4)$$

де $P_{пл}$, $P_{б}$ – питома вага галузі у загальному обсязі виробництва продукції відповідно у плановому і базовому періодах.

Питома вага окремої галузі у загальному обсязі виробництва промисловості у плановому періоді:

$$P_{пл} = P_о * K_{гал}, \quad (1.5)$$

де $P_о$ – питома вага галузі у загальному обсязі виробництва продукції у базовому періоді.

$K_{гал}$ – галузевий коефіцієнт випередження.

Коефіцієнт міжгалузевих зв'язків:

$$K_{м.з.} = \frac{Q_{ін.гал.}}{Q_{заг.гал.}}, \quad (1.6)$$

де $Q_{ін.гал.}$ – обсяг продукції галузі, що спрямовується в інші галузі;

$Q_{заг.гал.}$ – загальний обсяг виробленої галуззю продукції.

Коефіцієнт внутрігалузевих зв'язків:

$$K_{в.з.} = \frac{Q_{власн.}}{Q_{заг.гал.}}, \quad (1.7)$$

де $Q_{власн.}$ – обсяг продукції, призначений для внутрігалузевого споживання;

$Q_{заг.гал.}$ – загальний обсяг виробленої галуззю продукції.

Завдання для самостійного виконання:

1.1. За даними таблиці 1.1 визначити зміну питомої ваги галузей промисловості в регіоні в плановому році.

Таблиця 1.1 – Вихідні дані

Галузь промисловості	Питома вага продукції у звітному році	Коефіцієнт випередження (плановий рік / звітний рік)
Паливна	15,4	0,99
Хімічна	20,4	0,97
Машинобудівна	6,1	1,03
Лісова і деревопереробна	7,0	1,16
Будматеріалів	4,5	1,33
Скляна і фарфорова	18,3	1,06
Легка	17,0	1,12
Харчова	6,1	1,05
Поліграфічна	5,2	1,17

1.2. Визначити структуру виробництва галузі промисловості у першому, другому, третьому роках, а також галузеві коефіцієнти випередження в окремих підгалузях виходячи з наведених нижче даних.

У першому році обсяг нормативно-чистої продукції галузі становив 24,8 млн. грн., у тому числі в підгалузях: А – 5,9; Б – 5,2; В – 4,9; Г – 1,2; в інших – 7,6 млн. грн.

У другому році обсяг виробництва в галузі зріс на 12,5 млн. грн.;

коефіцієнти випередження у підгалузях становили: А –0,88; Б – 1,174; В – 1,034; Г – 1,189; в інших – 0,923 млн. грн.

У четвертому році обсяг виробництва зріс порівняно з 2005 р. на 28,82 млн. грн., у тому числі в підгалузях: А –4,71; Б – 9,7; В – 6,35; Г – 2,44; в інших – 5,62 млн. грн. Результати розрахунків оформити у вигляді таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Структура виробництва галузі промисловості

Підгалузь	Обсяг нормативно-чистої продукції, млн. грн.			Коефіцієнти випередження			Галузева структура, %		
	роки								
	1-й	2-й	3-й	1-й	2-й	3-й	1-й	2-й	3-й
А									
Б									
В									
Г									
Інші									
Всього у галузі промисловості				–	–	–			

1.3. Використовуючи інформацію про обсяги виробництва продукції у плановому періоді, що наведена в таблиці 1.3, оцініть сезонність виробництва та обґрунтуйте прогнозне значення обсягу виробництва на січень наступного року, враховуючи, що прогнозний річний темп зростання обсягу виробництва становить 1,15.

Таблиця 1.3 – Інформація про виробництво продукції у плановому періоді

Місяць	Обсяг виробництва, тис. грн.	Індекс сезонності	Прогнозний обсяг виробництва, тис. грн.
Січень	118		
Лютий	124		
Березень	124		
Квітень	128		
Травень	127		
Червень	132		
Липень	136		
Серпень	131		
Вересень	135		
Жовтень	141		
Листопад	139		
Грудень	146		
Разом	1581		

1.4. За даними таблиці 1.4 визначити темпи зростання обсягу реалізованої продукції в окремих галузях промисловості у звітному році порівняно з базовим і виявити основні тенденції щодо зміни галузевої структури промислового виробництва за цей період.

Таблиця 1.4 – Обсяги реалізованої продукції за шість років

Галузь промисловості	Роки						6-й, у % до 1-го
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	6-й	
Паливна	100,0	125,7	104,1	158,6	149,8	133,8	
Хімічна	100,0	109,8	120,7	109,6	108,7	112,1	
Машинобудівна	100,0	113,4	110,8	123,4	145,6	122,6	
Лісова і деревопереробна	100,0	114,1	100,4	115,4	94,4	105,7	
Будматеріалів	100,0	103,8	104,1	108,2	104,2	105,2	
Скляна і фарфорова	100,0	126,5	110,0	111,3	11,8	114,5	
Легка	100,0	124,8	111,7	113,4	115,8	116,4	
Харчова	100,0	114,3	104,9	114,4	91,7	105,9	
Поліграфічна	100,0	107,3	104,8	108,8	109,3	107,5	

Теоретичні питання для самостійного опрацювання:

1. Державний регуляторний механізм діяльності підприємства.
2. Пряме державне регулювання діяльності підприємства, економічні важелі регулювання.
3. Види підприємства та їх класифікація.
4. Економічні особливості різних видів підприємств.
5. Об'єднання підприємств.

Тема 2: Виробнича програма та матеріально-технічне забезпечення підприємства**Теоретичні питання для обговорення:**

1. Методи вимірювання та показники обсягу діяльності підприємства, їх специфіка за галузями господарювання.
2. Зміст, завдання та місце виробничої програми в системі господарських планів підприємства.
3. Інформаційне забезпечення обґрунтування виробничої програми підприємства.
4. Методичні інструменти аналізу виконання виробничої програми.
5. Фактори, що визначають обсяги виробництва продукції.
6. Планування параметрів виробничої програми: послідовність, методи.
7. Визначення необхідного та можливого обсягів виробництва продукції.
8. Умови та критерії оптимізації обсягів випуску продукції у конкурентному середовищі.
9. Ресурсне забезпечення виробничої програми підприємства.

Довідкова інформація:

Плановий обсяг товарної продукції підприємства:

$$ТП = \sum_{i=1}^m N_i * C_i + P, \quad (2.1)$$

де N_i – обсяг випуску i -го виду продукції або послуг в натуральному

вираженні;

C_i – оптова ціна одиниці виробу i -го виду продукції;

P – вартість робіт, послуг на сторону;

m – кількість різних видів продукції (послуг), що виготовляються на підприємстві.

Плановий обсяг валової продукції підприємства:

$$ВП = ТП - (НВ_n - НВ_k) + (I_n - I_k), \quad (2.2)$$

де $ТП$ – плановий обсяг товарної продукції підприємства;

$НВ_n, НВ_k$ – вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець планового періоду;

I_n, I_k – вартість інструменту, запчастин та іншої продукції для власних потреб підприємства відповідно на початок і кінець планового періоду.

Плановий обсяг реалізованої продукції підприємства:

$$РП = ТП + (ГП_n - ГП_k) + (B_n - B_k), \quad (2.3)$$

де $ТП$ – плановий обсяг товарної продукції підприємства;

$ГП_n, ГП_k$ – обсяг готової продукції на складі відповідно на початок і кінець планового періоду;

B_n, B_k – обсяг відвантаженої неоплаченої продукції на складі відповідно на початок і кінець планового періоду.

Плановий обсяг умовно-чистої продукції підприємства:

$$УЧП = ЧП + A, \quad (2.4)$$

де $ЧП$ – плановий обсяг чистої продукції підприємства;

A – річна сума амортизаційних відрахувань на підприємстві.

Плановий обсяг чистої продукції підприємства:

$$ЧП = ТП - МВ - A, \quad (2.5)$$

де $ТП$ – плановий обсяг товарної продукції підприємства;

$МВ$ – матеріальні витрати;

A – річна сума амортизаційних відрахувань на підприємстві.

Плановий обсяг нормативно-чистої продукції підприємства:

$$НЧП = \sum_{i=1}^m N_i * H_{чп}, \quad (2.6)$$

де N_i – обсяг випуску i -го виду продукції або послуг в натуральному вираженні;

$H_{чп}$ – норматив чистої продукції i -го виду;

m – кількість різних видів продукції (послуг), що виготовляються на підприємстві.

Норматив чистої продукції:

$$H_{\text{чп}} = 3П + П_n, \quad (2.7)$$

де $3П$ – заробітна плата у розрахунку на одиницю продукції, визначена як сума заробітної плати основних робітників і заробітної плати інших працюючих;

$П_n$ – нормативний прибуток.

Заробітна плата інших працюючих:

$$3П_{\text{інш}} = 3П_{\text{осн.}} * K_з, \quad (2.8)$$

де $3П_{\text{осн.}}$ – сума заробітної плати основних робітників;

$K_з$ – коефіцієнт розподілу заробітної плати.

Нормативний прибуток:

$$П_n = СВ_{\text{од}} * \frac{R_n}{100}, \quad (2.9)$$

де $СВ_{\text{од}}$ – собівартість одиниці продукції за вирахуванням прямих матеріальних витрат;

R_n – норматив прибутку від собівартості за вирахуванням прямих матеріальних витрат.

Необхідний обсяг товарної продукції:

$$ТП_{\text{необх.}} = ОП_i - ГП_n + ГП_k, \quad (2.10)$$

де $ОП_i$ – обсяг продажу i -го виду продукції в натуральних одиницях;

$ГП_n$, $ГП_k$ – запаси готової продукції на складі підприємства в натуральних одиницях відповідно на початок і кінець планового періоду.

Запаси готової продукції на початок планового періоду визначають з фактичної величини на кінець звітного періоду.

Запаси готової продукції на кінець планового періоду розраховують, виходячи з терміну зберігання продукції на складі й тривалості планового періоду:

$$ГП_k = \frac{(ОП_i * C_з)}{T}, \quad (2.11)$$

де $C_з$ – середній строк зберігання i -го виду продукції на складі підприємства, днів;

T – тривалість планового періоду, днів.

Норматив запасів товарної продукції на кінець планового періоду:

$$H_з = ТП_{\text{од.і}} * N_{\text{і.дн.}}, \quad (2.12)$$

де $ТП_{\text{од.і}}$ – одноденний обсяг випуску товарної продукції i -ї асортиментної різновидності в вартісних одиницях;

$N_{\text{і.дн.}}$ – норма запасів у днях реалізації;

$$N_{i.дн.} = N_{i.ск.дн.} + N_{i.доп.дн.} \quad (2.13)$$

де $N_{i.ск.дн.}$ – норма запасів товарної продукції i -ї асортиментної різновидності на складі підприємства;

$N_{i.доп.дн.}$ – норма запасів товарної продукції i -ї асортиментної різновидності відвантаженої продукції, розрахункові документи на яку не здані до банку.

Завдання для самостійного виконання:

2.1. Розрахувати план продажів (реалізації) продукції й виробничої програми у вартісному вираженні за даними таблиці 2.1. Тривалість планового періоду 360 днів, термін зберігання запасів для виробу А – 10 днів, для виробу Б – 15 днів.

Таблиця 2.1 – Вихідні дані

Найменування продукції	План продажу продукції	Ціна без ПДВ, грн.	ПДВ, грн. 20%	Виторг із ПДВ, тис. грн.	Запаси готової продукції, од.		Виробнича програма	
					На початок періоду	На кінець періоду	од.	тис. грн.
Виріб А	1000	50			10			
Виріб Б	1500	20			60			
Усього								

2.2. Розрахувати план випуску товарної, валової та реалізованої продукції підприємства за даними таблиці 2.2.

Залишок незавершеного виробництва на початок планового періоду становить 900 тис. грн., на кінець періоду – 600 тис. грн. Залишок готової продукції на 01.01 – 140 тис., а на 31.12 – 125 тис. грн.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані

Продукція	План випуску		Оптова ціна, грн.
	Кількість, шт.	Сума, тис. грн.	
Виріб А	2500		600
Виріб Б	400		750
Виріб В	1200		325
Запасні частини, у тому числі:		300	
- для власних потреб		50	
- для реалізації на сторону		250	
Роботи і послуги на сторону		1850	

2.3. Визначити обсяг товарної, валової та реалізованої продукції підприємства за даними таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Вихідні дані

Продукція підприємства	Обсяг випуску продукції, шт / тис. грн.	Ціна одиниці продукції, грн.	Залишки незавершеного виробництва, тис. грн.		Залишки готової продукції на складах, тис. грн.	
			на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
Виріб А, шт.	1000	540	105	120	30	45
Виріб Б, шт.	900	2700	110	95	85	93
Виріб В, шт.	500	3000	208	227	162	154
Товари культурно-господарського вжитку, тис. грн.	350	-	20	20	10	11
Інша продукція, тис. грн.	205					
Вартість, тис. грн.: - виконаних на сторону робіт і послуг	870					
- напівфабрикатів, випущених на сторону	455					

2.4. Виробнича програма закладу ресторанного господарства характеризується такими даними: готові кулінарні вироби – 30570 тис. грн., товари культурно-побутового призначення та господарського вжитку – 294 тис. грн., роботи виробничого характеру і послуги, надані стороннім споживачам, – 380 тис. грн., вартість інгредієнтів до страв, відпущених на сторону, – 182 тис. грн.

Незавершене виробництво на початок року становило 115 тис. грн., на кінець – 122 тис. грн. Залишки готової продукції на початок року – 80 тис. грн., на кінець – 66 тис. грн.

Визначити обсяг товарної, валової та реалізованої продукції.

2.5. Обчислити обсяг та темпи зростання товарної та реалізованої продукції на основі нижченаведених даних (табл. 2.4). Зробити висновки.

Таблиця 2.4 – Дані щодо обсягів виробництва підприємства

Показники	Базовий період, тис. грн.	Звітний період, тис. грн.
Випуск продукції у натуральному вимірі, шт.:		
продукція А	940	955
продукція Б	420	420
Випускні ціни, грн:		
продукція А	350	355
продукція Б	1000	1100
Обсяг напівфабрикатів власного виробництва для подальшої реалізації, тис. грн	190	100
Виробничі послуги, тис. грн	260	300

Продовження таблиці 2.4

Показники	Базовий період, тис. грн.	Звітний період, тис. грн.
	Залишок нереалізованої продукції на складі, тис. грн:	
на початок періоду	300	150
на кінець періоду	150	350
Залишки відвантажених, але не оплачених товарів, тис. грн.:		
на початок періоду	180	30
на кінець періоду	30	160

2.6. Розрахувати виконання прогнозного завдання щодо асортименту та загального обсягу товарної продукції. Оцінити витрати (або додаткові надходження) від зміни асортименту.

Таблиця 2.5 – Дані для розрахунків

Виріб	Обсяг виробництва, тис. шт.		Ціна одиниці виробу, ум. гр. од.
	прогноз	факт	
А	280	305	10
Б	635	628	60
В	165	127	80
Г	90	98	30
Д	–	30	5

Тема 3: Виробнича потужність підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Виробнича потужність підприємства, системи та методи її визначення.
2. Оперативне виробниче планування обсягів та ритмічності виробництва.
3. Резерви зростання обсягів виробництва продукції.

Довідкова інформація:

Виробнича потужність підприємства розраховується за формулою

$$ВПм = \frac{ВП}{K_{вик.}}, \quad (3.1)$$

де $ВП$ – виробнича програма;

$K_{вик.}$ – коефіцієнт використання виробничих потужностей:

$$K_{вик.} = \frac{ВПм_{факт}}{ВПм_{сп.}}. \quad (3.2)$$

Вихідна виробнича потужність:

$$ВПм = ВПм_{вх} + ВПм_{вв} - ВПм_{вив}, \quad (3.3)$$

де $ВПм_{вх}$ – вхідна виробнича потужність;

$ВПм_{вв}$ – введена протягом року виробнича потужність;

$ВПм_{вив}$ – виведена протягом року виробнича потужність.

Річна виробнича потужність цеху:

$$ВПт_p = ФРЧ_{ef} * N_{зм} * П * N_{об} * (T_{зм} - T_{пер}), \quad (3.4)$$

де $ФРЧ_{ef}$ – річний ефективний фонд часу роботи обладнання, діб;

$N_{зм}$ – кількість змін на добу;

$П$ – продуктивність одиниці обладнання в визначних одиницях виміру;

$N_{об}$ – кількість одиниць обладнання;

$T_{зм}$ – тривалість зміни, год.;

$T_{пер}$ – тривалість регламентованих технологічних перерв за зміну, год.

Середньорічна виробнича потужність:

$$ВПт_{cp} = ВПт_{n.p.} + \frac{ВПт_{ев} * n_{ев}}{12} - \frac{ВПт_{виб} * n_{виб}}{12}, \quad (3.5)$$

$$ВПт_{n.p.} = ФРЧ_{ef} * N_{зм} * П * N_{об.n.p.} * (T_{зм} - T_{пер}), \quad (3.6)$$

$$ВПт_{ев.} = ФРЧ_{ef} * N_{зм} * П * N_{об.ев.} * (T_{зм} - T_{пер}), \quad (3.7)$$

$$ВПт_{виб.} = ФРЧ_{ef} * N_{зм} * П * N_{об.виб.} * (T_{зм} - T_{пер}). \quad (3.8)$$

Фактичний обсяг випуску продукції по цеху за рік:

$$ВПт_{факт} = N_{об} * ВПр * ФРЧ_{факт}, \quad (3.9)$$

де $ВПр$ – добова виробнича програма одиниці обладнання;

$ФРЧ_{факт}$ – фактичний фонд часу роботи одиниці обладнання за рік, діб.

Показники використання виробничої потужності:

- коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, тобто фактичний випуск від максимально можливого обсягу випуску продукції:

$$K_{инт} = \frac{ВПт_{факт}}{ВПт_p} * 100\%. \quad (3.10)$$

- коефіцієнт екстенсивного використання обладнання, тобто фактичне використання ефективного фонду часу роботи обладнання:

$$K_{екст} = \frac{ФРЧ_{факт}}{ФРЧ_{ef}} * 100\%. \quad (3.11)$$

- коефіцієнт інтегрального використання, тобто фактичне використання виробничих потужностей:

$$K_{интегр} = K_{инт} * K_{екст}. \quad (3.12)$$

Завдання для самостійного виконання:

3.1. У виробничому цеху 30 верстатів. На обробку однієї деталі затрачується 0,35 нормо-годин. Режим роботи цеху двозмінний, тривалість зміни 8,2 години. У звітному році робочих днів 242, простої верстатів у поточних ремонтах становлять 3,5 % номінального річного фонду часу їхньої роботи. Коефіцієнт використання виробничих потужностей – 0,91. Визначити виробничу потужність цеху і його виробничу програму (річний обсяг випуску цехом деталей).

3.2. Визначити розмір виробничої потужності цеху й ступінь її використання, якщо відомо, що в цеху працюють 40 верстатів; річний випуск продукції 115 500 виробів; режим роботи – двозмінний; тривалість зміни 8 ч; кількість робочих днів у році 258; регламентовані простої устаткування 4 % режимного фонду часу; норма часу на обробку одного виробу 1,2 години.

3.3. Визначити виробничу потужність і фактичний випуск продукції, якщо відомо, що кількість однойменних верстатів у цеху дорівнює 30; норма часу на обробку одиниці продукції 0,6 годин; режим роботи – двозмінний; тривалість зміни 8 годин; регламентовані простої устаткування 3 % режимного фонду часу; коефіцієнт використання виробничої потужності 0,82; число робочих днів у році 255.

3.4. На ділянці механічного цеху працюють 28 токарних верстатів. Трудомісткість обробки однієї деталі – 0,33 нормо-годин. Ділянка працює у двозмінному режимі, тривалість зміни – 8 годин. У розрахунковому році неробочих днів 115. Регламентовані простої устаткування склали 3,5 % режимного фонду робочого часу. Очікуваний коефіцієнт використання верстатів – 0,88. Визначити виробничу потужність ділянки й річну кількість виготовлених на верстатах деталей.

3.5. Оцініть рівень використання виробничої потужності розливного цеху вин заводу на основі даних таблиці.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані

Показники	Значення
Технічна норма виробітку розливного апарату, пляшок/год.	600
Ємність пляшки, л.	0,75
Кількість обладнання	3
Режим роботи обладнання за добу, год.	7,5
Ефективний фонд часу роботи обладнання за рік, діб	280
Фактичний фонд часу роботи обладнання за рік, діб	258
Добова виробнича програма, л.	2775

3.6. Визначити середньорічну виробничу потужність цеху і коефіцієнт фактичного використання виробничих потужностей підприємства на основі таких даних:

- кількість обладнання в цеху – 100 од.;
- 1.05 вибуло 6 од. та 01.11 встановлено 30 одиниць обладнання;
- кількість робочих днів за рік – 258;
- режим роботи двозмінний;
- тривалість однієї зміни – 8 год.;
- регламентовані простої обладнання на ремонт – 6%.

3.7. В цеху встановлено 190 верстатів. Режим праці в цеху двозмінний. Тривалість однієї зміни 8 год. Річний обсяг випуску продукції 180000 виробів, виробнича потужність – 210000 виробів. В першу зміну працюють всі верстати, а в другу – 50%. Робочих днів за рік – 260. Фактичний фонд роботи одного верстата за рік 4000 год.

Визначте коефіцієнти змінності, екстенсивного та інтенсивного використання обладнання.

3.8. Визначте виробничу потужність (ВП) цеху, якщо в ньому встановлено 60 од. обладнання, з 1 листопада введено 40 од. обладнання, а з 1 травня виведено з експлуатації 5 од. обладнання. Режим роботи двозмінний, тривалість однієї зміни 8 год., регламентовані простої – 5%. Виробіток однієї одиниці обладнання 3 виробу. За годину, робочих днів за рік – 260.

Тема 4: Матеріально-технічне забезпечення підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Суть та завдання матеріально-технічного забезпечення підприємства.
2. Зміст плану матеріально-технічного забезпечення.
3. Збалансування розміру потреби в ресурсах і джерел її забезпечення.
4. Планування матеріально-технічного забезпечення, його взаємозв'язок з виробничою програмою та фінансовими можливостями підприємства.
5. Баланс матеріально-технічного забезпечення підприємства.
6. Поняття оптимальної партії постачання та регламенту поставки.
7. Критерії оптимізації партії постачання та обґрунтування її обсягу.
8. Норми витрат матеріальних ресурсів як основа визначення потреби підприємства.
9. Види норм і їх характеристика.
10. Методи розробки норм витрат матеріальних ресурсів.
11. Значення та напрями підвищення ресурсозбереження на виробництві.

Довідкова інформація:

Баланс матеріально-технічного постачання ресурсів:

$$P_{o.v.} + P_{kap.p.} + P_{n.t.} + P_{rep} + P_{instr.} + P_{nv} + P_{n.z.} = Z_p + P_{vl.} + E_p + P_z, \quad (4.1)$$

де $P_{o.v.}$ – необхідна кількість ресурсів для основного виробництва;

$P_{kap.p.}$ – необхідна кількість ресурсів для виконання капітальних робіт;

$P_{n.t.}$ – необхідна кількість ресурсів для освоєння нової техніки;

P_{rep} – необхідна кількість ресурсів для ремонтно-експлуатаційних потреб;

$P_{instr.}$ – необхідна кількість ресурсів для виготовлення інструментів оснастки;

$P_{нев}$ – необхідна кількість ресурсів для приросту незавершеного виробництва;

$P_{н.з.}$ – необхідна кількість ресурсів для формування перехідного запасу;

Z_p – запаси ресурсів на початок періоду;

$P_{вл.}$ – власне виробництво ресурсів;

E_p – економія ресурсів (використання внутрішніх резервів);

$P_з$ – постачання (завезення) ресурсів на підприємство:

$$P_з = P_{о.в.} + P_{кан.р.} + P_{н.т.} + P_{рен} + P_{інстр.} + P_{нев} + P_{н.з.} - Z_p - P_{вл.} - E_p. \quad (4.2)$$

Потреба в матеріальних ресурсах для виконання виробничої програми:

$$П_{ВП_1} = \sum_{i=1}^n H_{\epsilon_{ij}} * ВП_j * Ц_i, \quad (4.3)$$

$$П_{ВП_2} = C_{факт.баз.} * I_{ВП} * I_{НВ_{нн}} * I_{Ц}, \quad (4.4)$$

де n – кількість найменувань виготовленої продукції;

$H_{\epsilon_{ij}}$ – норма витрат i -го матеріалу на одиницю j -продукції;

$ВП_j$ – запланований обсяг виробництва j -го продукту в натуральному вимірі;

$Ц_i$ – ціна закупівлі i -го виду сировини;

$C_{факт.баз.}$ – фактичне споживання в базисному періоді;

$I_{ВП}$ – індекс зростання виробничої програми;

$I_{НВ_{нн}}$ – індекс зниження норм витрат сировини в плановому періоді;

$I_{Ц}$ – індекс зростання ціни.

Потреба в матеріальних ресурсах для формування перехідного виробничого запасу (на кінець періоду):

$$П_{н.з.} = \frac{НЗ * П_{ВП}}{Д}, \quad (4.5)$$

де $НЗ$ – норма перехідного виробничого запасу;

$Д$ – кількість днів у періоді.

Швидкість оборотності запасів сировини і матеріалів (разів):

$$ОЗ = \frac{ВР}{Z_{сер}}, \quad (4.6)$$

де $ВР$ – обсяг використання ресурсу у виробництві;

$Z_{сер}$ – середній запас.

Час оборотності запасів готової продукції:

$$T = \frac{Z_{сер} * Д}{В}, \quad (4.7)$$

де $В$ – виручка від реалізації готової продукції.

Загальна норма запасів та матеріалів (днів):

$$HЗ = HЗ_{трансп.} + HЗ_{підг.} + HЗ_{техн.} + HЗ_{страх.} + HЗ_{пот.} / 2, \quad (4.8)$$

де $HЗ_{трансп.}$ – норма транспортного запасу:

$$HЗ_{трансп.} = D_{трансп.} - D_{обр.док.}, \quad (4.9)$$

де $D_{трансп.}$ – дні транспортування;

$D_{обр.док.}$ – дні обробки документів;

$HЗ_{підг.}$ – норма підготовчого запасу;

$HЗ_{техн.}$ – норма технологічного запасу:

$$HЗ_{техн.} = D_{підг.с.} - D_{пот.з.}, \quad (4.10)$$

де $D_{підг.с.}$ – дні технологічної підготовки сировини та матеріалів;

$D_{пот.з.}$ – дні поточного запасу;

$HЗ_{страх.}$ – норма страхового запасу;

$HЗ_{пот.}$ – запас поточного поповнення.

Оптимальна партія поставки матеріалів (формула Уільсона):

$$Q_{opt} = \sqrt{\frac{2 * B_{зам.} * C_p}{B_z * C_{од.}}}, \quad (4.11)$$

де $B_{зам.}$ – витрати на формування замовлення;

C_p – обсяг споживаних ресурсів;

B_z – витрати на зберігання середнього запасу, % до ціни;

$C_{од.}$ – ціна одиниці ресурсу.

Оптимальний час між поставками:

$$T = \frac{360}{K_n}, \quad (4.12)$$

де K_n – кількість поставок виробничих запасів на рік:

$$K_n = \frac{P_{річ}}{Q_{opt}}, \quad (4.13)$$

де $P_{річ}$ – річна потреба в сировині.

Завдання для самостійного виконання:

4.1. У звітному кварталі підприємство виробило 20 тис. од. продукції, при цьому норма витрат сировини А склала 0,35 кг на одиницю продукції. Залишки сировини А на кінець звітного кварталу очікуються в розмірі 390 кг.

Визначити необхідний обсяг надходження сировини А на підприємство у плановому кварталі, якщо очікується зростання обсягів виробництва на 10%, норма запасів сировини – 6 днів виробництва. У плановому кварталі 75 робочих днів.

4.2. Малий підприємець спеціалізується на виробництві глиняних виробів. На наступний місяць він отримав замовлення на виробництво 150 глиняних наборів для молока. Середня маса одного набору – 2 кг, коефіцієнт використання сировини (глини) – 0,8, при цьому 50% відходів можна повторно використовувати у виробництві.

Визначити необхідну одноденну потребу у сировині для виробництва молочних наборів.

4.3. Підприємство у звітному році виготовило 5000 т продукції. На її виготовлення було витрачено: сировини А – 3135 т, сировини Б – 1330 т, сировини С – 630 т, пакувальних матеріалів – 319,5 тис. шт. Визначити потребу підприємства у матеріальних ресурсах на перспективу, якщо обсяг виробництва зросте на 20%, норма витрат сировини А і Б за рахунок удосконалення технології знизиться на 3%, сировини С – зросте на 7%, а пакувальних матеріалів – на 8%.

4.4. Визначити середній інтервал між поставками та запас поточного поповнення для сировини А, якщо відповідно до укладених угод у поточному місяці планується поставити 15 тис. тонн сировини А. Постачання здійснюється двома постачальниками, які забезпечують відповідно 40 та 60 % потреби у сировині. Середня партія поставки першого постачальника в середньому складає 2 тис. тонн, другого – 2,5 тис. тонн.

4.5. Визначити оптимальну партію замовлення сировини на основі таких даних: обсяг річної потреби у матеріалах – 40000 од.; можливий обсяг замовлення – від 1000 од. з інтервалом у 100 од.; ціна одиниці матеріалу – 110 грн.; витрати на зберігання одиниці замовлення – 0,03 від ціни матеріалу; витрати на замовлення – 500 грн.

4.6. Розрахувати норматив виробничих запасів у сумі та днях обігу по окремих видах сировини та матеріалів за даними таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Вихідні дані для розрахунків

Показники	Вид матеріалу			
	А	Б	В	Г
Норми витрат на один виріб, кг	100	10	200	50
Норма витрат на один виріб, кг	150	40	120	50
Ціна 1 т, грн	50	80	120	180
Інтервал між поставками, дів	10	20	60	28
Термін транспортування, дів	15	14	12	18
Термін підготовки сировини для використання у технологічному процесі, дів	14	8	10	30
Термін розвантаження та складування, дів	1	0,5	1	1,5
Термін проведення аналізу якості, дів	0,5	0,5	0,5	0,5

Тема 5: Збутова діяльність підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Суть та завдання збутової діяльності підприємства.
2. Зміст плану збуту продукції підприємства.
3. Збалансування розміру потреби в ресурсах і джерел її забезпечення.
4. Основні форми та види збутової діяльності підприємства.
5. Зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на обсяги, структуру збуту продукції підприємств.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Методика аналізу збутової діяльності підприємства.
2. Маркетинговий аналіз як передумова формування програми випуску та збуту продукції.
3. Планування обсягів реалізації продукції підприємства.
4. Оперативне планування обсягів та сезонності реалізації продукції підприємств.
5. Резерви зростання обсягів реалізації продукції підприємств.

Тема 6: Трудові ресурси підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Трудові ресурси підприємства та характеристика їх видів.
2. Принципи та завдання формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки.
3. Фактори, що впливають на формування трудових ресурсів.
  1. Продуктивність праці робітників: поняття та методи оцінки.
  2. Фактори, що впливають на продуктивність праці та їх класифікація.
  3. Основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів підприємства.

Довідкова інформація:

Розмір заробітної плати розраховується за формулою:

$$ЗП_{пр(баз)} = \frac{ФОП_{пр(баз)}}{ЧП_{пр(баз)}}, \quad (6.1)$$

де $ФОП_{пр(баз)}$ – відповідно проектний та базовий фонд оплати праці, грн.;

$ЧП_{пр(баз)}$ – відповідно проектна та базова чисельність персоналу, чол.

Відносна зміна рівня заробітної плати:

$$\Delta ЗП = \frac{ЗП_{пр}}{ЗП_{баз}}, \quad (6.2)$$

де $ЗП_{пр}$ – розмір заробітної плати в плановому році;

$ЗП_{баз}$ – розмір заробітної плати в звітному році.

Продуктивність праці:

$$ПП_{np(баз)} = \frac{OB_{np(баз)}}{ЧП_{np(баз)}}, \quad (6.3)$$

де $OB_{np(баз)}$ – відповідно проектний та базовий обсяг виробництва, грн.

$ЧП_{np(баз)}$ – відповідно проектна та базова чисельність персоналу, чол.

Відносна зміна продуктивності праці:

$$\Delta ПП = \frac{ПП_{np}}{ПП_{баз}}, \quad (6.4)$$

де $ПП_{np}$ – продуктивність праці в плановому році;

$ПП_{баз}$ – продуктивність праці в звітному році.

Обсяг виробництва:

$$OB = ЧП * ПП, \quad (6.5)$$

де $ЧП$ - чисельність персоналу, чол.;

$ПП$ - продуктивність праці, грн./чол.

Абсолютні зміни обсягів виробництва:

$$\Delta OB = OB_{np} - OB_{баз}, \quad (6.6)$$

де OB_{np} , $OB_{баз}$ – обсяги виробництва відповідно в плановому та звітному роках.

Продуктивність праці, що вимірюється натуральним методом виміру або в натуральних одиницях виміру:

$$ПП = \frac{\sum OB_i}{ЧП_{сробр.}}, \text{ т/чол., шт./чол.,} \quad (6.7)$$

де OB_i – обсяг виробництва в натуральному вираженні i -того виду продукції за плановий період, шт.;

$ЧП_{сробр.}$ – середньооблікова чисельність персоналу (робітників), чол.;

Продуктивність праці, що вимірюється трудовим методом виміру або в трудових одиницях виміру:

$$ПП = \frac{\sum T_i * OB_i}{ЧП_{сробр.}}, \text{ нормо-годин / чол.,} \quad (6.8)$$

де T_i – трудомісткість виробництва одиниці продукції i -того виду, нормо-годин.

Продуктивність праці, що вимірюється вартісним методом виміру або в грошових одиницях виміру:

$$ПП = \frac{\sum Ц_i * OB_i}{ЧП_{сробр.}}, \text{ грн./чол.,} \quad (6.9)$$

де C_i - ціна одиниці продукції i -того виду, грн.

Завдання для самостійного виконання:

6.1. За даними таблиці 6.1 визначити річну продуктивність праці одного робітника різними методами.

Таблиця 6.1 – Вихідні дані

Показники	Значення
Річний обсяг випуску продукції, т виробу А	296
виробу Б	10065
виробу В	30064
Трудомісткість виробництва 1 тони, нормо-годин виробу А	15
виробу Б	42
виробу В	24
Вартість 1 тони, грн. виробу А	94
виробу Б	115
виробу В	75
Чисельність працівників, чоловік	700

6.2. За даними таблиці 6.2 обчислити як вплинула інтенсифікація виробництва на рівень заробітної плати та продуктивність праці його робітників.

Таблиця 6.2 – Вихідні дані

Показники	Значення	
	Базові	Проектні
Чисельність персоналу, чол.	115	110
Об'єм виробництва, тис. грн.	3800	4300
Фонд оплати праці, тис. грн.	400	420

6.3. Як зміниться обсяг виробництва, якщо чисельність персоналу підвищиться у плановому періоді на 3 чоловіка, а продуктивність праці на 2 тис. грн. на чоловіка. Чисельність персоналу в базовому періоді складала 109 чоловік, а продуктивність праці – 15 тис. грн./чоловіка.

6.4. В плановому році обсяг виробництва продукції передбачає збільшення з 1200 млн. до 13000 млн. грн. При базовій продуктивності праці для цього необхідно було б 1260 осіб. Але збільшення чисельності персоналу не входить в плани керівництва, навпаки, вона повинна скоротитися на 5%.

Визначте, якими повинні бути приріст продуктивності праці в цих умовах і абсолютний рівень планової продуктивності.

Тема 7: Оплата праці на підприємстві

Теоретичні питання для обговорення:

1. Методи нормування витрат праці на підприємстві.
2. Форми мотивації праці робітників. Системи оплати праці та їх характеристика.
3. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві.
4. Форми додаткової заробітної плати, особливості їх застосування на підприємствах з різними формами власності.
5. Методичні інструменти аналізу чисельності та фонду оплати праці підприємства.
6. Зміст плану з праці та порядок його розробки.
7. Обґрунтування потреби підприємства у трудових ресурсах.
8. Штатний розклад, його призначення та порядок складання.
9. Методи планування фонду оплати праці.
10. Шляхи раціоналізації витрат у складі фонду оплати праці підприємства.

Довідкова інформація:

Середньооблікова чисельність персоналу за звітний період обчислюється шляхом підсумку чисельності працівників облікового складу за кожний календарний день періоду враховуючи святкові та вихідні дні й ділення одержаної суми на число календарних днів звітного періоду.

Коефіцієнт обороту кадрів по прийому:

$$K_{np} = \frac{ЧП_{np}}{ЧП_{сробрл}}, \quad (7.1)$$

де $ЧП_{np}$ – чисельність прийнятого персоналу за поточний рік, чол.

Коефіцієнт плинності кадрів:

$$K_{пл} = \frac{ЧП_{зв}}{ЧП_{сробрл}}, \quad (7.2)$$

де $ЧП_{зв}$ – чисельність звільненого персоналу за поточний рік, чол.

Коефіцієнт загального обороту кадрів:

$$K_{заг.об.} = \frac{ЧП_{np} + ЧП_{зв}}{ЧП_{сробрл}}, \quad (7.3)$$

де $ЧП_{np}$ – загальна чисельність прийнятого персоналу за поточний період, чол.;

$ЧП_{зв}$ – загальна чисельність звільненого персоналу за поточний період, чол.

Коефіцієнт постійності кадрів:

$$K_{\text{пост}} = \frac{ЧП_{\text{ср.обл.пот}}}{ЧП_{\text{ср.обл.зв.}}}, \quad (7.4)$$

де $ЧП_{\text{ср.обл.пот}}$ – середньооблікова чисельність персоналу за поточний рік, чол.;

$ЧП_{\text{ср.обл.зв.}}$ – середньооблікова чисельність персоналу за звітний рік, чол.

Коефіцієнт змінності $K_{\text{зм}}$ визначається шляхом ділення загальної чисельності робітників, які фактично відпрацювали, на чисельність робітників, які працюють в найбільш багату чисельній зміні.

Основна заробітна плата погодинників:

$$\Phi ЗП_{\text{погод}} = ЧП_{\text{погод.пл.}} * \Phi_{\text{річн}} * ТС_{\text{погод}} * \overline{K_{\text{погод}}}, \quad (7.5)$$

де $ЧП_{\text{погод.пл.}}$ – планова чисельність працівників-погодинників, осіб;

$\Phi_{\text{річн}}$ – дійсний фонд робочого часу одного погодинника;

$ТС_{\text{погод}}$ – тарифна ставка погодинника 1-го розряду;

$\overline{K_{\text{погод}}}$ – середній тарифний коефіцієнт погодинників на підприємстві.

Основна заробітна плата відрядників:

$$\Phi ЗП_{\text{відр.}} = T_{\text{пл}} * ТС_{\text{відр}} * \overline{K_{\text{відр}}}, \quad (7.6)$$

де $T_{\text{пл}}$ – сумарна трудомісткість планового обсягу робіт за рік, нормо-годин;

$ТС_{\text{відр}}$ – відрядна розцінка за одиницю робіт відрядника 1-го розряду, грн;

$\overline{K_{\text{відр}}}$ – середній коефіцієнт відрядників.

Плановий баланс дійсного робочого часу одного робітника:

$$\Phi_{\text{річ}} = (\Phi_{\text{к}} - B - H) * t, \quad (7.7)$$

де $\Phi_{\text{к}}$ – календарний фонд часу;

B – вихідні та святкові дні;

H – заплановані невиходи на роботу;

t – тривалість робочого дня.

Планова чисельність основних робітників:

$$ЧП_{\text{пл}} = \frac{T_{\text{ВП}}}{\Phi_{\text{д}}}, \quad (7.8)$$

де $T_{\text{ВП}}$ – нормативна трудомісткість виробничої програми:

$$T_{\text{ВП}} = \frac{OB * n}{K_{\text{пл}}}, \quad (7.9)$$

де OB – обсяг виробництва продукції;

n – планова норма часу на одиницю продукції;

$K_{\text{пл}}$ – плановий коефіцієнт виконання норм;

$\Phi_{\text{д}}$ – дійсний фонд робочого часу одного робітника.

Завдання для самостійного виконання:

7.1. Розрахувати середньооблікову чисельність працюючих у березні, якщо з 1 по 5 березня працювало 205 чол., з 6 по 8 березня - 202 чол., з 9 по 15 березня - 198 чол., з 16 по 22 березня - 195 чол., з 23 по 31 березня - 193 чол.

Визначити середню заробітну плату робітника за місяць, якщо фонд заробітної плати в березні склав 35 тис. грн.

7.2. Середньооблікова чисельність робітників на підприємстві за звітний період склала 4000 чол., в тому числі робочих 3400, службовців – 600 чол. За поточний рік було прийнято на роботу 800 чол., в тому числі робочих – 760, службовців – 40 чол. За цей же рік було звільнено 900 чол., в тому числі робочих – 850, службовців – 50 чол.

Необхідно визначити: 1) оборот кадрів по прийому; 2) коефіцієнт плинності кадрів; 3) загальний оборот кадрів; 4) коефіцієнт постійності кадрів.

7.3. Визначте коефіцієнт змінності робітників кафе за даними таблиці 7.1.

Таблиця 7.1 – Вихідні дані

Цех	Всього, чол.	В тому числі за змінами		
		перша	друга	третья
Овочевий	100	70	20	10
Холодний	70	20	40	10
Гарячий	50	40	10	-

7.4. Робітник на підприємстві виготовив 42 виробу. Розцінка за виріб 80 грн. Визначте заробіток робітника.

7.5. Робочий-підрядник виконав норму виробітки продукції на 120%. Його заробіток за прямими підрядними розцінками склав 800 грн. на норму виробітку. Згідно з положенням підприємства підрядні розцінки на продукцію, що вироблена поверх норми до 110%, підвищуються в 1,2 рази, від 110% до 120% - в 1,4 рази.

Визначте повний заробіток робітника.

7.6. Робочий, що налагоджує устаткування має заробіток за тарифною ставкою 700 грн. Норма (план) виробітку його ділянки – 1000 од. продукції. Фактично було виготовлено 1200 од.

Найдіть заробітну плату робітника.

7.7. Робочий-погодинник відпрацював 170 год. І протягом місяця зекономив матеріалів на 260 грн. На підприємстві діє положення про преміювання за економію матеріалів у розмірі 40% від суми економії. Тарифна погодинна ставка – 5 грн. 60 коп.

Визначте заробітну плату робітника.

7.8. Бухгалтер має оклад в 1200 грн. В березні поточного року він шість робочих днів провів у відпустці при загальній тривалості робочого місяця 22 дні. Найдіть заробіток бухгалтера за відпрацьований час.

7.9. Покоївка готелю була прийнята на роботу в вересні поточного року. В грудні п'ять робочих днів покоївка була відсутня на робочому місці з причини хвороби. В листопаді її заробіток склав 2000 грн. за 20 відпрацьованих днів, в жовтні – 1855 грн. за 19 днів, в вересні – 2700 грн. за 25 робочих днів. Страховий стаж покоївки становить 8 років, тобто лікарняні нараховують в розмірі 100%. Найдіть суму допомоги з тимчасової непрацездатності за дні хвороби.

7.10. Менеджеру готелю надається щорічна відпустка на 28 робочих днів. Сума виплат менеджеру за останні 12 календарних місяців складає 245 тис. грн. Середньомісячна кількість календарних днів – 29,4.

Розрахуйте суму відпускних.

7.11. Визначте індивідуальний заробіток кожного робітника при колективній відрядній оплаті праці, якщо:

- колективна розцінка за регулювання обладнання – 2668 грн.;
- регулювання виконується чотирма робітника. Робітник III розряду витратив на виконання роботи 10 год., IV – 5 год., V – 20 год, VI – 6 год.;
- тарифні коефіцієнти за діючою сіткою: III розряду – 1,126, IV – 1,324, V – 1,536, VI розряду – 1,788.

7.12. Визначте розцінку на виріб, якщо для зборки обладнання необхідно витратити 2 нормо-години праці робочого V розряду, 6 нормо-годин – робочого III розряду і 4 нормо-години робочого I розряду. Тарифна ставка робочого I розряду – 35 грн. 80 коп., III розряду – 41 грн. 30 коп., V розряду – 55 грн.

Тема 8: Майнові ресурси (активи) підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Сутність активів підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності.
2. Класифікація активів підприємства.
3. Характеристики підприємства, що визначають особливості формування його активів.
4. Поняття, склад та класифікація необоротних активів підприємства.
5. Особливості необоротних активів підприємства як складової його ресурсів.
6. Методичні інструменти аналізу та оцінки необоротних активів підприємства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Обґрунтування планового обсягу необоротних активів підприємства: завдання, етапи та методи.
2. Резерви підвищення ефективності експлуатації необоротних активів підприємства.
3. Сутність та методика оцінки виробничого, операційного та фінансового циклів підприємства.

Тема 9: Майнові ресурси (активи) підприємства: основні засоби підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Сутність, класифікація та особливості відтворення основних засобів підприємства.
2. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів та джерело формування фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування.
3. Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів підприємства.

Довідкова інформація:

Початкова вартість основних виробничих засобів (ОВЗ):

$$BOBZ_{поч} = Ц + T + M, \quad (9.1)$$

де $Ц$ – ціна придбання ОВЗ;

T – витрати на транспортування ОВЗ до місця встановлення;

M – витрати на установку і монтаж.

Відновна вартість ОВЗ:

$$BOBZ_{відн} = \frac{BOBZ_{поч}}{\left(1 + \frac{\Delta PPP}{100}\right)^t}, \quad (9.2)$$

де ΔPPP – середньорічний приріст продуктивності праці у країні за період використання ОВЗ;

t – тривалість використання ОВЗ.

Залишкова вартість основних виробничих засобів:

$$BOBZ_{залишк} = BOBZ_{к.р.} - AB_p, \quad (9.3)$$

де AB_p – амортизаційні відрахування за рік.

Вартість основних виробничих засобів на кінець року:

$$BOBZ_{к.р.} = BOBZ_{н.р.} + \sum BOBZ_{ев} - \sum BOBZ_{вив} + B_{кап.рем.}, \quad (9.4)$$

де $\sum BOBZ_{ев}$ – загальна вартість основних виробничих засобів, що були введені в експлуатацію протягом року;

$\sum BOBZ_{вив}$ – загальна вартість основних виробничих засобів, що були

виведені з експлуатації протягом року;

$V_{\text{кап.рем.}}$ – витрати на капітальний ремонт в звітному періоді.

Коефіцієнт фізичного зносу ОВЗ:

$$K_{\phi} = \frac{BKP}{BOBZ_{\text{поч}}}, \quad (9.5)$$

де BKP – вартість чергового капітального ремонту.

Коефіцієнт морального зносу ОВЗ:

$$K_{\text{м}} = \frac{BOBZ_{\text{поч}} - BOBZ_{\text{відн}}}{BOBZ_{\text{поч}}}. \quad (9.6)$$

Коефіцієнт загального зносу ОВЗ:

$$K_{\text{заг}} = 1 - (1 - K_{\phi}) * (1 - K_{\text{м}}). \quad (9.7)$$

Середньорічна вартість основних виробничих засобів:

$$\overline{BOBZ}_{\text{ср}} = BOBZ_{\text{н.п.}} + \sum \frac{BOBZ_{\text{вв}} * n_{\text{вв}}}{12} - \sum \frac{BOBZ_{\text{вив}} * n_{\text{вив}}}{12}, \quad (9.8)$$

де $BOBZ_{\text{н.п.}}$ – вартість основних виробничих засобів на початок року;

$BOBZ_{\text{вв}}$ – вартість основних виробничих засобів, що були введені в експлуатацію протягом року;

$BOBZ_{\text{вив}}$ – вартість основних виробничих засобів, що були виведені з експлуатації протягом року;

n – кількість місяців з моменту введення (виведення) основних виробничих засобів у (з) виробництва.

Сума річних амортизаційних відрахувань:

$$AB_{\text{р}} = AB_{\text{н.п.}} + AB_{\text{вв}} - AB_{\text{вив}}, \quad (9.9)$$

де $AB_{\text{н.п.}}$ – амортизаційні відрахування ОВЗ на початок року;

$AB_{\text{вв}}$ – амортизаційні відрахування ОВЗ, що були введені в експлуатацію протягом року;

$AB_{\text{вив}}$ – амортизаційні відрахування ОВЗ, що були виведені з експлуатації протягом року.

$$AB_{\text{н.п.}} = BOBZ_{\text{н.п.}} * \frac{H_{\text{ам}}}{100\%}, \quad (9.10)$$

$$AB_{\text{вв(вив)}} = \frac{BOBZ_{\text{вв(вив)}} * K_{\text{кв}} * H_{\text{ам.кв.}}}{100\%}, \quad (9.11)$$

$$AB_{\text{р}} = \overline{BOBZ}_{\text{ср}} * H_{\text{ам}}, \quad (9.12)$$

де $AB_{\text{р}}$ – амортизаційні відрахування за рік;

$H_{\text{ам}}$ – річна норма амортизації, %;

$K_{\text{кв.}}$ – кількість цілих кварталів дії/без дії ОВЗ з моменту введення/виведення до кінця року;

$H_{ам.кв.}$ – квартальна норма амортизації, %:

$$H_{ам.кв.} = \frac{H_{ам.}}{4}. \quad (9.13)$$

Коефіцієнт оновлення (введення) основних виробничих засобів:

$$K_{он} = \frac{\sum BOBZ_{вв.}}{BOBZ_{к.р.}}, \quad (9.14)$$

де $BOBZ_{вв.}$ – вартість основних виробничих засобів, що були введені в експлуатацію протягом року;

$BOBZ_{к.р.}$ – вартість основних виробничих засобів на кінець року.

Коефіцієнт вибуття основних виробничих засобів:

$$K_{виб} = \frac{\sum BOBZ_{виб}}{BOBZ_{н.р.}}, \quad (9.15)$$

де $\sum BOBZ_{виб}$ – загальна вартість основних виробничих засобів, що були виведені з експлуатації протягом року;

$BOBZ_{н.р.}$ – вартість основних виробничих засобів на початок року.

Коефіцієнт інтенсивності використання основних виробничих засобів:

$$K_{инт} = \frac{BPII}{BII}, \quad (9.16)$$

де $BPII$ – вартість реалізованої продукції за рік, грн.;

BII – виробнича потужність за рік, грн.

Капіталовіддача:

$$\Phi_в = \frac{BPII}{BOBZ_{cp}}, \quad (9.17)$$

$$BPII = PII * Ц_{од}. \quad (9.18)$$

Капіталомісткість:

$$\Phi_с = \frac{BOBZ_{cp}}{BPII}, \quad (9.19)$$

$$\Phi_с = \frac{1}{\Phi_в}. \quad (9.20)$$

Капіталорентабельність:

$$\Phi_p = \frac{П_{р.л.} + П_{ін.р.} + П_{внер.}}{BOBZ_{cp}}, \quad (9.21)$$

де $П_{р.л.}$ – прибуток від реалізації продукції, грн.;

$П_{ін.р.}$ – прибуток від іншої реалізації, грн.;

$П_{внер.}$ – прибуток від позареалізаційних операцій, грн.

Ліквідаційна вартість ОВЗ:

$$BOBZ_d = M - D, \quad (9.22)$$

де M – вартість реалізованого металобрухту після закінчення експлуатації ОВЗ;

D – витрати на демонтаж ОВЗ.

Завдання для самостійного вирішення:

9.1. Визначте середньорічну вартість основних виробничих засобів (ОВЗ), якщо на початок року ОВЗ складала 8825 тис. грн., вводились та вибували відповідно: 1 березня - 75 тис. і 3 тис. грн., 1 травня – 50 тис. і 4 тис. грн., 1 вересня – 39 тис. і 7 тис. грн., 1 грудня – 18 тис. і 15 тис. грн.

Визначте фондвіддачу та фондоємність, якщо обсяг товарної продукції за рік склав 4384 тис. грн.

9.2. За даними таблиці 9.1 визначити середньорічну вартість основних виробничих засобів (ОВЗ). Які процеси йдуть інтенсивніше – оновлення чи вибуття основних засобів? Зробіть відповідні розрахунки.

Таблиця 9.1 – Вихідні дані

Рух ОВЗ	Дата	Вартість, тис. грн.
1. Первісна вартість ОВЗ на початок року	01.01.2011	12000
2. Введено в експлуатацію	01.03.2011	400
3. Вибуло з експлуатації	01.04.2011	80
4. Введено в експлуатацію	01.04.2011	20
5. Вибуло з експлуатації	01.06.2011	110
6. Введено в експлуатацію	01.07.2011	120
7. Введено в експлуатацію	01.11.2011	100

9.3. За даними таблиці 9.2 визначити:

- вартість основних виробничих засобів (ОВЗ) на кінець року;
- середньорічну вартість ОВЗ;
- амортизаційні відрахування за рік;
- залишкову вартість ОВЗ на кінець року.

Таблиця 9.2 – Вихідні дані

Показники	Значення
Вартість ОВЗ на початок року, тис. грн.	2385
Вартість капітального ремонту за період, тис. грн.	433
Введено з 1.07 ОВЗ на суму, тис. грн.	1098
Вибуло з 1.10 основних засобів на суму, тис. грн.	308
Річна норма амортизації, %	5

9.4. На основі даних, що наведені в таблиці 9.3, розрахуйте показники фондвіддачі, фондоємності та фондорентабельності; коефіцієнт інтенсивного використання обладнання за період.

Таблиця 9.3 – Вихідні дані

Показники	Значення
Обсяг реалізованої продукції, шт.	100000
Ціна одиниці продукції, грн.	28
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	140
Прибуток від іншої реалізації, тис. грн.	42
Прибуток від позареалізаційних операцій, тис. грн.	28
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	1500
Виробнича потужність, шт.	112000

9.5. На основі даних, що наведені в таблиці, розрахуйте показники фондоддачі, фондоемності та фондорентабельності; коефіцієнт інтенсивного використання обладнання за період.

Таблиця 9.4 – Вихідні дані

Показники	Значення
Обсяг реалізованої продукції, шт.	106250
Ціна одиниці продукції, грн.	28
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	190
Прибуток від іншої реалізації, тис. грн.	35
Прибуток від позареалізаційних операцій, тис. грн.	52
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	1590
Виробнича потужність, шт.	118000

Тема 10: Майнові ресурси (активи) підприємства: оборотні кошти підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Оборотні активи підприємства: економічна сутність та класифікація.
2. Відмітні характеристики оборотних активів як складової ресурсів підприємства.
3. Поняття та особливості кругообороту оборотних активів підприємства.

Довідкова інформація:

Коефіцієнт оборотності оборотних активів підприємства (ОАП):

$$K_{об} = \frac{РП}{ЗОАП_{cp}}, \quad (10.1)$$

де $РП$ – обсяг реалізованої продукції підприємства;

$ЗОАП_{cp}$ – середньорічний залишок нормованих оборотних активів:

$$ЗОАП_{cp} = \frac{ЗОАП_{1кв} + ЗОАП_{2кв} + ЗОАП_{3кв} + ЗОАП_{4кв}}{4}, \quad (10.2)$$

де $ЗОАП_{кв}$ – середньквартальний залишок нормованих оборотних активів:

$$ЗОАП_{кв} = \frac{ЗОАП_{1м} + ЗОАП_{2м} + ЗОАП_{3м}}{3}, \quad (10.3)$$

де $ЗОАП_{м}$ – середньомісячний залишок нормованих оборотних активів:

$$ЗОАП_{м} = \frac{ЗОАП_{п.м.} + ЗОАП_{к.м.}}{2}, \quad (10.4)$$

де $ЗОАП_{п.,к.м}$ – залишок нормованих оборотних засобів відповідно на початок і кінець місяця.

Період обороту:

$$T_{об} = \frac{T_{пер}}{K_{об}}, \quad (10.5)$$

$$T_{об} = \frac{365 * ЗОАП_{ср}}{РП}, \quad (10.6)$$

де $T_{пер}$ – тривалість розрахункового періоду (зазвичай 365 днів).

Завдання для самостійного виконання:

10.1. У плановому періоді час одного обороту слід довести до 58 днів шляхом впровадження організаційно-технічних заходів. У базовому періоді обсяг реалізованої продукції становив 32 млн грн., а середньорічний залишок нормованих оборотних активів – 5,5 млн грн.

Визначити на скільки днів скоротиться період обороту оборотних активів та абсолютну суму вивільнених оборотних активів.

10.2. На основі вихідних даних про діяльність двох фірм (табл. 10.1), що є конкурентами на ринку, визначити яка з фірм ефективніше використовує оборотні засоби?

Визначити: коефіцієнти оборотності, коефіцієнти завантаження та тривалість одного обороту в днях.

Таблиця 10.1 – Вихідні дані

Показники	Фірма А	Фірма Б
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	2850	2900
Середньоквартальні залишки оборотних засобів, тис. грн.	267	248

10.3. Обсяг реалізованої продукції в поточному році склав 200 тис. грн., середній залишок нормованих оборотних засобів – 20 тис. грн.

Визначити тривалість одного обороту оборотних засобів в поточному році. Як зміниться тривалість обороту, якщо:

- 1) реалізація підвищиться на 10%;
- 2) реалізація зменшиться на 4,5%.

Зробіть висновки щодо впливу фактору реалізації на ефективність використання оборотних засобів.

Тема 11: Майнові ресурси (активи) підприємства: запаси підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Запаси як складова ресурсного забезпечення підприємства: сутність, класифікація, види вартості та методи оцінювання вибуття.
2. Методичні інструменти аналізу матеріальних оборотних активів підприємства.
3. Обґрунтування планового обсягу матеріальних оборотних активів підприємства: завдання, етапи та методи.
4. Поняття норми та нормативу матеріальних запасів, методи нормування матеріальних запасів.
5. Система контролю за рухом матеріальних запасів.
6. Резерви підвищення ефективності формування та використання матеріальних оборотних активів підприємства.

Довідкова інформація:

Сумарна потреба підприємства в певному матеріалі:

$$M_c = \sum_{i=1}^n N_i * q_{z_i}, \quad (11.1)$$

де n – кількість видів виробів, що виготовляються з певного матеріалу на підприємстві;

N_i – обсяг випуску i -го виробу у натуральному вираженні;

q_{z_i} – маса (площа) заготовки:

$$q_z = \frac{q_c}{K_m}, \quad (11.2)$$

де q_c – чиста маса виробу;

K_m – коефіцієнт використання матеріалу.

Денна потреба підприємства у певному матеріалі:

$$D = \frac{M_c}{365}. \quad (11.3)$$

Поточний запас матеріалу:

$$Z_{\text{пот}} = D * T_{\text{пост}}, \quad (11.4)$$

де $T_{\text{пост}}$ – період поставки певного матеріалу на підприємстві.

Страховий запас матеріалу, який відповідає мінімальному запасу:

$$Z_{\text{страх}} = Z_{\text{мін}} = D * T_{\text{з.п.}}, \quad (11.5)$$

де $T_{\text{з.п.}}$ – період зриву поставки.

Максимальний запас матеріалу:

$$Z_{\text{мах}} = Z_{\text{пот}} + Z_{\text{страх}}. \quad (11.6)$$

Середній запас матеріалу:

$$Z_{сер} = Z_{страх} + 0,5 * Z_{ном} . \quad (11.7)$$

Норматив оборотних активів у незавершеному виробництві на певний виріб:

$$H_{нев} = \frac{CB * N * T_{ц} * K_{н.в.}}{365} , \quad (11.8)$$

де CB – повна собівартість виробу;

N – річний обсяг випуску виробів;

$T_{ц}$ – тривалість циклу виготовлення;

$K_{н.в.}$ – коефіцієнт використання витрат при виготовленні виробу:

$$K_{н.в.} = \frac{B_0 + 0,5 * B_n}{B_0 + B_n} , \quad (11.9)$$

де B_0 – сума одноразових витрат у собівартості виробу;

B_n – сума поточних витрат у собівартості виробу:

$$B_n = CB - B_0 . \quad (11.10)$$

Норматив готової продукції:

$$H_{з.п.} = \frac{CB_{ТП}}{365} * H_з , \quad (11.11)$$

де $CB_{ТП}$ – собівартість товарної продукції:

$$CB_{ТП} = \sum_{i=1}^m CB_i * N_i , \quad (11.12)$$

де m – кількість видів продукції, випущених на підприємстві;

CB_i, N_i – відповідно собівартість і обсяг випуску i -го виду продукції;

$H_з$ – норма оборотних запасів:

$$H_з = H_{в.к.п.} + H_{т.п.} , \quad (11.13)$$

де $H_{в.к.п.}$ – норма оборотних активів на зберіганні на складі, вибір, комплектування і пакування партії виробів;

$H_{т.п.}$ – норма оборотних активів на транспортування до станції відправлення і навантаження партії виробів.

Завдання для самостійного виконання:

11.1. За даними таблиці 11.1 визначити потребу підприємства у сировині та його мінімальний, максимальний середній запас, якщо період поставки 30 днів, а період зриву поставки – 5 днів.

Таблиця 11.1 – Вихідні дані

Вид сировини	Чиста маса, кг	Коефіцієнт використання	Річний випуск, тис. шт.
1	170	0,7	5
2	290	0,6	10
3	450	0,8	15
4	550	0,75	20

11.2. Чиста вага виробу складає 96 кг, норма витрат матеріалу – 108 кг. Підприємство випускає 3000 виробів за рік. Постачання матеріалу проходить один раз у квартал. Ціна матеріалу 550 грн. за тонну. Транспортний запас дорівнює двом дням.

Визначити:

- коефіцієнт використання матеріалу;
- норму запасу (днів);
- виробничий запас матеріалу;
- норматив з виробничих запасів матеріалу (грн.).

Тема 12: **Фінансові ресурси (капітал) підприємства**

Теоретичні питання для обговорення:

1. Фінансові ресурси підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування.
2. Місце фінансових ресурсів у складі ресурсів підприємства.
3. Кругообіг фінансових ресурсів підприємства в перебігу формування його капіталу.
4. Фінансові ресурси, що забезпечують формування власного капіталу підприємства.
5. Капітал підприємства: поняття, характеристика сутності з позицій різних підходів.
6. Власний капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.
7. Класифікація капіталу підприємства.
8. Позиковий капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.
9. Особливості формування позикового капіталу залежно від основних характеристик підприємства.
10. Методичні інструменти аналізу капіталу підприємства за джерелами формування: поняття, завдання, етапи та основні методи.
11. Планування обсягу та структури капіталу підприємства за джерелами формування: сутність, етапи та методи.
12. Резерви зростання капіталу підприємства.

Довідкова інформація:

Показники, що характеризують фінансовий стан підприємства: коефіцієнти ліквідності, показники структури капіталу (коефіцієнти стійкості), коефіцієнти рентабельності, коефіцієнти ділової активності.

Ступінь платежеспроможності оцінюється з допомогою фінансових коефіцієнтів ліквідності:

1) коефіцієнт абсолютної ліквідності (має бути в межах 0,2–0,3, тобто підприємство може негайно ліквідувати 20–30% поточних зобов'язань):

$$K_{\text{абс.л}} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Короткострокові вклади}}{\text{Короткострокові зобов'язання}}; \quad (12.1)$$

2) коефіцієнт ліквідності (має бути в межах 0,8–1):

$$K_{\text{лікв.}} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Короткострокові зобов'язання}}. \quad (12.2)$$

Загальний коефіцієнт покриття дає загальну оцінку платежеспроможності підприємства з оптимальним значенням 2–2,5:

$$K_{\text{покриття}} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{короткострокові зобов'язання}}. \quad (12.3)$$

Чим нижче коефіцієнт автономії, тим більше позик у підприємства, тим вище ризик неплатоспроможності:

$$K_{\text{авт.}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Сума активів}}. \quad (12.4)$$

Якщо значення коефіцієнта автономії більше 0,5 (нормальне значення), то фінансування діяльності підприємства здійснюється не менш, ніж на 50% з власних джерел.

Частка займаних коштів:

$$\text{Частка займаних коштів} = \frac{\text{Сумарні засоби}}{\text{Сума активів}}. \quad (12.5)$$

Таке відношення показує, скільки позикових коштів залучало підприємство на 1 грн. власних засобів, що вкладені в активи.

Коефіцієнт інвестування (рекомендоване значення: 0,25–1):

$$K_{\text{інвест.}} = \frac{\text{Сумарні займані засоби}}{\text{Власний капітал}}. \quad (12.6)$$

Коефіцієнт рентабельності продаж показує частку чистого прибутку в обсязі продаж підприємства:

$$P_{\text{продаж}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОП}}, \quad (12.7)$$

де ЧП – чистий прибуток;

ОП – обсяг продаж.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу визначає ефективність використання капіталу, інвестованого власниками підприємства, тобто скільки грошових одиниць чистого прибутку отримала кожна одиниця, вкладена власниками компанії:

$$P_{\text{в.к.}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}}, \quad (12.8)$$

де ВК – власний капітал.

Коефіцієнт рентабельності оборотних активів:

$$P_{o.k.} = \frac{ЧП}{ОА}, \quad (12.9)$$

де $ОА$ – оборотні активи.

Коефіцієнт рентабельності оборотних активів говорить про можливість підприємства в забезпеченні достатнього обсягу прибутку відносно до оборотних засобів підприємства, що використовуються. Чим вище цей показник, тим ефективніше використовують оборотні засоби.

Коефіцієнт рентабельності необоротних активів демонструє здатність підприємства забезпечувати достатній обсяг прибутку відносно до основних засобів підприємства. Чим вище значення цього показника, тим ефективніше використовують основні засоби:

$$P_{н.о.} = \frac{ЧП}{НОА}, \quad (12.10)$$

де $НОА$ – необоротні активи.

Коефіцієнт рентабельності інвестицій:

$$P_{інвест.} = \frac{ЧП}{ВК + ДЗ}, \quad (12.11)$$

де $ВК$ – власний капітал;

$ДЗ$ – довгострокові зобов'язання.

$P_{інвест.}$ показує, скільки грошових коштів знадобилось підприємству для отримання однієї грошової одиниці прибутку. Є одним з показників конкурентоздатності.

Завдання для самостійного виконання:

12.1. Оцінити і проаналізувати фінансову стійкість підприємства по коефіцієнту автономії, якщо на початок року: власні кошти 34400 тис. грн, загальна сума джерел коштів 34840 тис. грн.; на кінець року: власні кошти 34600 тис. грн., загальна сума джерел коштів 35000 тис. грн.

12.2. Оцінити і проаналізувати фінансову стійкість підприємства по темпах приросту реальних активів (табл. 12.1).

Таблиця 12.1 – Вихідні дані для розрахунків

Найменування	1 рік	2 рік
Основні засоби і вкладення, тис. грн.	20000	20000
Запаси і витрати, тис. грн.	5000	5200
Грошові кошти, тис. грн.	1000	1090

12.3. Оцінити і проаналізувати ліквідність підприємства по коефіцієнту ліквідності, якщо на початок року: грошові кошти 900 тис. грн., цінні папери 48 тис. грн., кредити 10 тис. грн., кредиторська заборгованість 350 тис. грн., на кінець року грошові кошти 880 тис. грн., цінні папери 43 тис. грн., кредити 15 тис. грн., кредиторська заборгованість 337 тис. грн.

Тема 13: Інвестиційні ресурси підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Поняття та структура інвестицій, інвестиційна діяльність підприємства.
2. Класифікація інвестицій та джерел їх фінансування.
3. Поняття інвестиційного циклу.
4. Принципи інвестиційної діяльності.
5. Іноземні інвестиції.
6. Оцінка ефективності інвестиційних проектів.

Довідкова інформація:

Приведені витрати для кожного з варіантів капіталовкладень для визначення кращого:

$$ПВ_i = СВ_{p_i} + E_n * K_i, \quad (13.1)$$

де $СВ_{p_i}$ – собівартість річного випуску продукції за i -м варіантом капіталовкладень;

E_n – коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень;

K_i – обсяг капіталовкладень за i -м варіантом.

$$ПВ_i = СВ_i + E_n * K_{n_i}, \quad (13.2)$$

де $СВ_i$ – собівартість одиниці продукції за i -м варіантом капіталовкладень;

K_{n_i} – питомі капіталовкладення за i -м варіантом.

Коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень:

$$E_n = \frac{E_{p_{iч}}}{\Delta K}, \quad (13.3)$$

де $E_{p_{iч}}$ – річний економічний ефект за кращим варіантом:

$$E_{p_{iч}} = ПВ_{\partial} - ПВ_n = (ПВ_{\partial} - ПВ_n) / N, \quad (13.4)$$

де $ПВ_{\partial}$, $ПВ_n$ – приведені витрати за діючим та новим варіантами;

N – кількість виробів;

ΔK – додаткові капіталовкладення у розвиток виробництва.

Термін окупності капіталовкладень у розвиток виробництва:

$$T_{ок} = \frac{K_n - K_{\partial}}{E_{p_{iч}}} = \frac{(K_n - K_{\partial}) * N}{E_{p_{iч}}}, \quad (13.5)$$

де K_n , K_{∂} – капітальні вкладення при новій і діючій технології виробництва.

Коефіцієнт дисконтування:

$$K_{\partial} = \frac{1}{(1 + E_n)^t}, \quad (13.6)$$

де t – розрахунковий крок дисконтування, років.

Чистий дисконтований дохід:

$$ЧДД = \sum_{t=0}^T (B_{pt} - B_t) * \frac{1}{(1 + E_n)^t}, \quad (13.7)$$

де B_{pt} – виручка (результат) від реалізації в t -м кроці;

B_t – витрати в t -м кроці;

T – горизонт розрахунку (розрахунковий період).

Індекс доходності:

$$ІД = \frac{1}{K} * \sum_{t=0}^T (B_{pt} - B_t^k) * \frac{1}{(1 + E_n)^t}, \quad (13.8)$$

де K – капіталовкладення;

B_t^k – витрати за винятком капітальних витрат.

Строк окупності капіталовкладень (повернення кредиту):

$$T_{ок} = \sum_{t=0}^T K_t / (B_{pt} - B_t) * \frac{1}{(1 + E_n)^t}. \quad (13.9)$$

Завдання для самостійного виконання:

13.1. Вибрати кращий з двох варіантів капіталовкладень (табл. 13.1) на удосконалення технології виробництва 1000 виробів та обґрунтувати доцільність її проведення за даними табл., якщо $E_n = 0,15$.

Таблиця 13.1 – Вихідні дані

Показник	Діючий варіант	Перший варіант	Другий варіант
Собівартість одиниці продукції, грн. / шт.	1500	1800	1200
Капітальні вкладення, млн. грн.	3,0	2,5	3,5

13.2. Визначити доцільність вкладення засобів у інвестиційний проект шляхом визначення доходності інвестицій з урахуванням дисконтування та без нього на основі наступних даних: норма дисконту – 0,15; інвестиції в нульовому році реалізації проекту склали 600 тис. грн.; результати від реалізації проекту за три роки: 1 рік – 210 тис. грн., 2 рік – 220 тис. грн., 3 рік – 400 тис. грн.

13.3. Інвестор витрачає 1000 грн. на придбання обладнання, далі протягом двох років отримує 700 і 900 грн. відповідно. Визначте, чи є інвестиція прибутковою, якщо інвестор задає норму дисконту в розмірі 8%?

13.4. Визначити економічну ефективність від пропонуємої спеціалізації підприємства «ПАРУС» на випуск готелів, а також зміни рівня спеціалізації на основі даних таблиці 13.2.

Таблиця 13.2 – Вихідні дані

Показники	Спеціалізація	
	до	після
Випуск виробів за рік, шт.	40000	42000
Вартість виробу, тис. грн.	50	40
Ціна виробу, тис. грн.	55,5	55,5
Питомі капітальні вкладення, тис. грн.	110	160,4
Транспортні витрати з доставки одиниці продукції споживачу, тис. грн.	8	11,6
Основна продукція за рік, тис. грн.	1300000	1864300

13.5. Визначити економічну ефективність інвестиційного проекту на п'ятому році використання обладнання за розрахунковий період (горизонт розрахунку 10 років) за такими показниками:

- чистий дисконтований дохід;
- індекс доходності;
- строк окупності капіталовкладень.

Щорічні результати й витрати від впровадження – відповідно 50 млн і 30 млн. грн., у тому числі щорічні капіталовкладення – 5 млн грн. при постійній нормі дисконту 0,1.

Тема 14: Фінансово-кредитні та нематеріальні ресурси підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Поняття та класифікація фінансово-кредитних ресурсів підприємства.
2. Склад і структура фінансових ресурсів підприємства.
3. Поняття і структура нематеріальних ресурсів підприємства.

Довідкова інформація:

Сума процента за кредит:

$$\sum \% = \frac{K * r * T}{365 * 100}, \quad (14.1)$$

де K – сума кредиту;

r – загально річна ставка простого процента за кредит;

T – термін надання кредиту.

Величина складних процентів за кредит:

$$\sum \%_{ск} = K \left(\left(\frac{r}{100} + 1 \right)^T - 1 \right). \quad (14.2)$$

Норматив максимального розміру отриманих міжбанківських позик (не має перевищувати 300%):

$$H_o = \frac{MB_o + ЦК}{Кап} * 100, \quad (14.3)$$

де MB_o – сума отриманих комерційним банком міжбанківських позик;

$ЦК$ – сума залучених централізованих коштів;

Kan – капітал банку.

Норматив максимального розміру наданих міжбанківських позик (не має перевищувати 200%):

$$H_n = \frac{MB_n}{Kan} * 100, \quad (14.4)$$

де MB_n – сума наданих комерційним банком міжбанківських кредитів.

Завдання для самостійного виконання:

14.1. Підприємство «Галич» одержало у банку короткостроковий кредит у розмірі 100 тис. грн. терміном на 10 діб за річною ставкою простого процента 44. Визначити суму процента та розрахувати загальний розмір боргу перед банком.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Правовий захист нематеріальних ресурсів.
2. Кредитні ресурси підприємства та їх використання.

Тема 15: Інноваційна діяльність підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Поняття та класифікація інноваційних процесів та їхній взаємозв'язок.
2. Науково-технічна підготовка нововведень.
3. Оцінка економічної ефективності нововведень.

Довідкова інформація:

Сумарний (народногосподарський) ефект:

$$E_c = E_s - E_e, \quad (15.1)$$

де E_s – економічний ефект на витратах виробництва:

$$E_s = C_a - C_n, \quad (15.2)$$

де C_a , C_n – відповідно ціна аналога і нової техніки;

E_e – економічний ефект на витратах експлуатації:

$$E_e = E_{e.pich.} * T_{cl}, \quad (15.3)$$

де $E_{e.pich.}$ – річний економічний ефект на витратах експлуатації:

$$E_{e.pich.} = \sum_{i=1}^m E_{pich.i}, \quad (15.4)$$

де m – кількість поліпшених порівняно з аналогом експлуатаційних параметрів нової техніки;

$E_{pich.i}$ – річний економічний ефект від поліпшення i -го експлуатаційного параметра нової техніки:

$$E_{pich.i} = B_{a_i} - B_{n_i}, \quad (15.5)$$

де B_{a_i} , B_{n_i} – річні витрати на i -й експлуатаційний параметр відповідно на

амортизацію, ремонт, енергію, матеріали, заробітну плату та нову техніку;

T_{cl} – термін служби нової техніки:

$$T_{cl} = \frac{100}{H_{ам}}, \quad (15.6)$$

де $H_{ам}$ – норма амортизації нової техніки.

Термін окупності додаткових витрат на впровадження нової техніки:

$$T_{ок} = \frac{|E_e|}{E_{e.пiч.}}. \quad (15.7)$$

Коефіцієнт економічної ефективності впровадження нової техніки:

$$E = \frac{E_{e.пiч.}}{|E_e|}. \quad (15.8)$$

Умови ефективності нової техніки:

$$1) E_e > 0 \text{ і } E_e > 0, \quad (15.9)$$

$$2) E \geq E_n, \quad (15.10)$$

$$3) T_{ок} \leq T_n, \quad (15.11)$$

де E_n – нормативний коефіцієнт економічної ефективності ($E_n = 0,15$);

T_n – нормативний термін окупності ($T_n = 6,7$).

Річний економічний ефект від підвищення продуктивності нової техніки:

$$E_{p.пp.} = (B_a * \frac{\Pi_n}{\Pi_a} - B_n) * \Pi_n, \quad (15.12)$$

де B_{an} , B_n – витрати на випуск одиниці продукції за допомогою відповідно аналога і нової техніки;

Π_a , Π_n – продуктивність відповідно аналогічної та нової техніки;

$\frac{\Pi_n}{\Pi_a}$ – коефіцієнт збільшення продуктивності.

Умовно-річна економія від впровадження організаційних нововведень:

$$E_{y.пiч.} = (CB_1 - CB_2) * N_2, \quad (15.13)$$

де CB_1 , CB_2 – собівартість одиниці продукції відповідно при старій і новій організації виробництва;

N_2 – річний обсяг випуску продукції при новій організації виробництва.

Економія до кінця року:

$$E_{к.р.} = E_{y.пiч.} * \frac{K}{12}, \quad (15.14)$$

де K – кількість місяців з моменту впровадження нововведення до кінця року.

Завдання для самостійного виконання:

15.1. Визначити економічну доцільність і термін окупності автоматичної установки для обробки овочів вартістю 30 тис. грн. норма амортизації – 15%, річні витрати на поточний ремонт – 6% від вартості установки. На годину установка обробляє 60 кг вартістю 0,06 грн./кг. Ефективний фонд часу роботи установки 320 днів на рік. Потужність двигунів 45кВт, вартість електроенергії 0,03 грн./кВт/год.

15.2. Обґрунтувати доцільність впровадження контрольного автомату з програмним управлінням для перевірки рахунків споживачів ресторану першого класу, якщо її продуктивність складає 130 тис. шт./рік, замість продуктивності діючої 50 тис. шт./рік. Вартість установки зросте з 22 тис. грн. до 61 тис. грн. Витрати на повну перевірку знизяться з 3,8 коп./шт. до 3,1 коп./шт.

Тема 16: Планування діяльності підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Зміст та основні принципи планування діяльності підприємства.
2. Види планування та їхня характеристика.
3. Технологія планування діяльності підприємства.
4. Методи планування діяльності підприємства.
5. Система планів економічного та соціального розвитку підприємства.

Довідкова інформація:

Точка беззбитковості у кількісному виразі:

$$ТБ_1 = \frac{B_{пост.}}{Ц_{од.} - B_{зм./од.}}, \quad (16.1)$$

де $B_{пост.}$ – постійні витрати;

$Ц_{од.}$ – ціна одиниці продукції;

$B_{зм./од.}$ – змінні витрати на одиницю продукції.

Точка беззбитковості у вартісному вираженні:

$$ТБ_2 = \frac{B_{пост.}}{1 - РВ_{зм./од.}}, \quad (16.2)$$

де $РВ_{зм./од.}$ – рівень змінних витрат:

$$РВ_{зм./од.} = \frac{B_{зм./од.}}{Ц_{од.}}. \quad (16.3)$$

Точка мінімального рівня рентабельності у кількісному виразі:

$$ТР_{мін} = \frac{B_{пост.} + П_{мін}}{Ц_{од.} - B_{зм./од.}}, \quad (16.4)$$

де $П_{мін}$ – розмір мінімального прибутку:

$$П_{\min} = N * PP_{\min} / (1 - ПП), \quad (16.5)$$

де N – обсяг випуску продукції;
 $PP_{\min}$ – мінімальний рівень рентабельності;
 $ПП$ – ставка податку на прибуток (19%).

Точка ліквідації у кількісному виразі:

$$ТЛ = \frac{B_{\text{пост.}} - АВ}{Ц_{\text{од.}} - B_{\text{зм./од.}}}, \quad (16.6)$$

де AB – обсяг амортизаційних відрахувань.

Запас фінансової міцності у вартісному виразі:

$$ЗФМ = РП_{\text{факт}} - ТБ_2, \quad (16.7)$$

де $РП_{\text{факт}}$ – фактичний обсяг реалізованої продукції в вартісному вираженні.

Запас фінансової міцності у %:

$$ЗФМ_{\%} = \frac{РП_{\text{факт}} - ТБ_2}{РП_{\text{факт}}} * 100\%. \quad (16.8)$$

Завдання для самостійного виконання:

16.1. Дирекція підприємства, що випускає продукцію К, бажає отримати оцінку економічних меж діяльності свого підприємства у плановому періоді. Інформація для розрахунків:

- середній обсяг продукції – 10000 шт.;
- ціна одиниці продукції – 560 грн.;
- постійні витрати – 1250000 грн.;
- змінні витрати на одиницю продукції – 290 грн.;
- капітал підприємства – 1500000 грн.;
- амортизаційні відрахування становлять 10% від суми постійних витрат;
- середньогалузева норма рентабельності капіталу – 21%
- ставка податку на прибуток – 19%.

16.2. Використовуючи інформацію табл. 16.1 про обсяги виробництва продукції у плановому періоді, що наведена в таблиці, оцініть сезонність виробництва та обґрунтуйте прогнозне значення обсягу виробництва на січень наступного року, враховуючи, що прогнозний річний темп зростання обсягу виробництва становить 1,15.

Таблиця 16.1 – Інформація про виробництво продукції у плановому періоді

Місяць	Обсяг виробництва, тис. грн.
Січень	118
Лютий	124
Березень	124
Квітень	128
Травень	127
Червень	132
Липень	136
Серпень	131
Вересень	135
Жовтень	141
Листопад	139
Грудень	146
Разом	1581

16.3. Фірма «Сигма» придбала технологічне устаткування на суму 10000 грн. Ціна одиниці продукції, що буде випускатися на новому обладнанні складатиме 50 грн. Постійні витрати, пов'язані з експлуатацією нового обладнання – 1200 грн. Змінні витрати на одиницю продукції – 40 грн.

Визначити:

- 1) беззбитковий обсяг виробництва фірми;
- 2) обсяг виробництва, при якому фірма виправдає вкладені кошти на придбання обладнання;
- 3) побудуйте графіки залежності обсягу виробництва, витрат і доходів фірми (графік беззбитковості).

Тема 17: Зовнішньоекономічна діяльність на підприємстві

Теоретичні питання для обговорення:

1. Суть зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
2. Напрями зовнішньоекономічної діяльності.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
2. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 18: Поточні витрати підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Витрати у системі результативних показників діяльності підприємства.
2. Загальна характеристика витрат, поточних та капітальних витрат підприємства, собівартості продукції, послуг та робіт.
3. Взаємозв'язок та взаємообумовленість ресурсів і поточних витрат підприємства.

4. Класифікація поточних витрат.
5. Особливості складу поточних витрат в окремих галузях економіки.
6. Методичні інструменти аналізу поточних витрат підприємства.

Довідкова інформація:

Витрати на 1 грн. вартості товарної продукції:

$$B_{1m.n.} = \frac{CB_m}{ТП}, \quad (18.1)$$

де CB_m – собівартість товарної продукції:

$$CB_m = \sum_{i=1}^m CB_i * N_i, \quad (18.2)$$

де m – кількість видів продукції підприємства;

CB_i – повна собівартість i -го виду продукції підприємства;

N_i – обсяг випуску продукції i -го виду в натуральному вираженні;

$ТП$ – обсяг товарної продукції:

$$ТП = \sum_{i=1}^m N_i * Ц_i, \quad (18.3)$$

де $Ц_i$ – оптова (гуртова) ціна продукції i -го виду.

Процент зниження витрат на виробництво продукції в цілому по підприємству:

$$\alpha = \frac{B_{1m.n.баз} - B_{1m.n.пл}}{B_{1m.n.баз}} * 100\%, \quad (18.4)$$

де $B_{1m.n.баз}$, $B_{1m.n.пл}$ – витрати на 1 грн. товарної продукції відповідно у базовому і плановому періоді.

Процент зниження собівартості товарної продукції в результаті зростання продуктивності праці на підприємстві:

$$\Delta CB_1 = (1 - \frac{I_{зн}}{I_{mn}}) * П_{зн}, \quad (18.5)$$

де $I_{зн}$, I_{mn} – індекс зростання відповідно заробітної плати і продуктивності праці;

$П_{зн}$ – питома вага заробітної плати у собівартості товарної продукції:

$$П_{зн} = \frac{\Phi ЗП}{CB_m} * 100, \quad (18.6)$$

де $\Phi ЗП$ – фонд заробітної плати працівників підприємства.

Процент зниження собівартості товарної продукції в результаті зниження норми витрат матеріальних ресурсів та ціни на них:

$$\Delta CB_2 = (1 - I_n * I_y) * П_m, \quad (18.7)$$

де I_n – індекс норми витрат матеріальних ресурсів;

I_y – індекс цін на матеріальні ресурси;

Π_m – питома вага матеріальних витрат у собівартості товарної продукції:

$$\Pi_m = \frac{MB}{CB_m} * 100, \quad (18.8)$$

де MB – сумарні витрати матеріальних ресурсів на випуск товарної продукції.

Процент зниження собівартості товарної продукції в результаті скорочення умовно-постійних витрат при збільшенні обсягу випуску продукції:

$$\Delta CB_3 = \left(1 - \frac{I_{y-n}}{I_{ТП}}\right) * \Pi_{y-n}, \quad (18.9)$$

де I_{y-n} – індекс умовно-постійних витрат;

$I_{ТП}$ – індекс обсягу випуску товарної продукції;

Π_{y-n} – питома вага умовно-постійних витрат у собівартості товарної продукції:

$$\Pi_{y-n} = \frac{B_{y-n}}{CB_m} * 100, \quad (18.10)$$

де B_{y-n} – загальна сума умовно-постійних витрат підприємства.

Повна собівартість виробу:

$$CB = CB_6 + B_{n.6}, \quad (18.11)$$

де CB_6 – виробнича собівартість виробу:

$$CB_6 = CB_{ц} + B_{з.в.}, \quad (18.12)$$

де $CB_{ц}$ – цехова собівартість виробу;

$B_{з.в.}$ – загальнозаводські витрати (близько 80% основної заробітної плати основних робітників);

$B_{n.6}$ – позавиробничі витрати.

Середньогалузева собівартість продукції при одночасному випуску її на кількох (n) підприємствах галузі:

$$CB_{ce} = \frac{\sum_{s=1}^m CB_s * N_s}{\sum_{i=1}^m N_i}. \quad (18.13)$$

Завдання для самостійного виконання:

18.1. Витрати на сировину та матеріали у другому кварталі у порівнянні з першим зросли на 40%. Був змінений обсяг виробництва та реалізації. Інші складові змінних витрат виробництва на одиницю продукції, залишились незмінними. Питомі сукупні витрати зросли на 22800 грн., постійні витрати не змінились. У першому кварталі питомі сукупні витрати виробництва становили 98200 грн., а питомі постійні витрати – 30200 грн. Частка витрат на сировину та

матеріали у структурі собівартості складала в першому кварталі 70%.

Визначити, на скільки відсотків змінився об'єм виробництва.

18.2. Визначити витрати на 1 грн. вартості виробленої продукції, якщо відомо, що матеріальні витрати складають 80% собівартості продукції, або 3290 тис. грн., а вартість виробленої продукції – 5800 тис. грн.

18.3. На туристичному підприємстві підготовлено 200 путівок до м. А та 400 путівок до м. Б. Складіть кошторис витрат на виробництво по підприємству й калькуляцію собівартості кожної путівки за даними таблиці 18.1.

Таблиця 18.1 – Вихідні дані

Показники	Всього	путівка А	путівка Б
Заробітна плата виробничих працівників		120	80
Основні матеріали		80	60
Заробітна плата допоміжних працівників	80		
Заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу	80		
Амортизація будівлі	60		
Електроенергія на технологічні цілі		40	60
Електроенергія на освітлення підприємства	40		
Амортизація обладнання	160		
Інші витрати	200		

18.4. Розрахувати відсоток знижки витрат на виробництво продукції, коли відомо, що виробнича програма підприємства становить 500 виробів А, 720 виробів Б, собівартість яких відповідно дорівнює 85 і 160 грн./шт.. Планом на наступний рік передбачено збільшити випуск продукції А на 20 %, Б – на 40 %. Оптова ціна продукції А – 110 грн., Б – 200 грн.

18.5. Визначити вплив на собівартість продукції збільшення її випуску на 30%, якщо передбачається зростання умовно-постійних витрат на 5%. Загальна сума умовно-постійних витрат становила 12 млн. грн., а собівартість товарної продукції – 36 млн. грн.

Тема 19: **Формування собівартості продукції (послуг)**

Теоретичні питання для обговорення:

1. Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення.
2. Поняття калькулювання продукції підприємства.
3. Особливості калькулювання собівартості продукції на підприємствах окремих галузей.
4. Зміст та механізм дій виробничого левериджу.
5. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства.
6. Шляхи раціоналізації складу витрат підприємства.

7. Обґрунтування планового обсягу поточних витрат підприємства.
8. Кошторис витрат виробництва: поняття, склад та методика складання.
9. Резерви раціоналізації поточних витрат підприємства.

Завдання для самостійного виконання:

19.1. Визначити, як зміниться собівартість продукції, якщо передбачені такі зміни показників:

- матеріальні витрати в базовому році становлять – 3000 тис. грн., планується приріст 3%;
- оплата праці (основна і додаткова) – 600 тис. грн., приріст – 5%;
- відрахування на соціальні заходи – 37,5%, зменшення - на 5%;
- амортизаційні відрахування – 350 тис. грн.; приріст – 1%;
- інші витрати – 180 тис. грн., приріст – 2%

19.2. Індекс приросту об'єму виробництва – 1,02. Собівартість продукції становить 2,6 млн. грн., у тому числі умовно-постійні розходи становлять 4% собівартості продукції, а умовно-змінні – 96% (або 3,5% та 83,2 % вартості продукції). Як зміниться собівартість та вартість продукції у зв'язку з підвищенням обсягу виробництва?

19.3. Вартість виробленої продукції – 5,6 млн. грн., собівартість виробленої продукції – 4,5 млн. грн. Умовно-постійні розходи становлять в собівартості продукції 3%. За планом передбачено зростання виробництва продукції до 6 млн. грн. Визначити як зміниться показник витрат на 1 грн. вартості виробленої продукції.

19.4. Розрахувати собівартість продукції підприємства, якщо витрати на виробництво 500 виробів А та 800 виробів Б характеризуються такими даними (табл. 19.1).

Таблиця 19.1– Відомості про витрати підприємства

Місце утворення витрат	Характер витрат	Вироби	Матеріальні витрати, грн.	Витрати на оплату праці, грн.
Цех №1	Прямі	А	90	70
	Прямі	Б	50	80
	Непрямі	А, Б	100	50
Цех №2	Прямі	А	100	80
Цех №3	Прямі	Б	130	140
Управління та збут	Непрямі	А, Б	140	120

19.5. Витрати на виробництво продукції А складають:

- матеріальні – 150 грн.;
- відрядна заробітна плата – 30 грн.;
- оплата праці інших категорій виробничого персоналу складає 25% відрядної оплати праці основного виробничого персоналу;
- витрати підприємства, пов'язані з відрахуванням на соціальні заходи,

складають 37,52% від фонду оплати праці;

- накладні витрати на випуск продукції стосовно до матеріальних витрат складають: амортизаційні відрахування – 6%, інші виробничі витрати – 25%, поза виробничі витрати – 8%;

- нормативний рівень рентабельності витрат – 35%;

- розмір обов'язкових відрахувань і податків, які належать до складу вільної відпускної ціни, визначається з урахуванням чинного законодавства;

- ставка акцизного збору – 20% відпускної ціни з урахуванням акцизного збору.

Зробити калькулювання вільної відпускної ціни на продукцію А.

Тема 20: Доходи та цінова політика підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Доходи підприємства в системі економічних показників його діяльності.

2. Класифікація доходів підприємства.

3. Методичні інструменти та послідовність аналізу доходів підприємства.

1. Сутність, механізм формування доходів від операційної діяльності підприємства.

2. Особливості формування доходів від операційної діяльності в окремих галузях господарювання.

3. Фактори, що впливають на доходи від операційної діяльності.

4. Цінова політика підприємства як фактор формування його доходів від реалізації продукції: сутність та етапи розроблення.

5. Характеристика ціноутворюючих факторів.

6. Методи ціноутворення.

7. Напрями забезпечення ефективності цінової політики.

Довідкова інформація:

Чистий дохід підприємства розраховується за формулою:

$$ЧД = D_{pn} - ОП, \quad (20.1)$$

де D_{pn} – доходи від реалізації продукції;

$ОП$ – обов'язкові платежі, що входять до ціни продукції.

Валовий прибуток:

$$ВП = ЧД - СВ_{pn}, \quad (20.2)$$

де $СВ_{pn}$ – собівартість реалізованої продукції.

Оптова (гуртова) ціна підприємства на окремих вид продукції:

$$Ц_o = СВ + П, \quad (20.3)$$

де $СВ$ – повна собівартість виробу;

$П$ – прибуток на один виріб:

$$П = СВ \frac{P_e}{100}, \quad (20.4)$$

де P_g – рентабельність виробу.

Процент торгової знижки:

$$\%_{m.z.} = \frac{H}{100 + H} * 100\%, \quad (20.5)$$

де H – торгова надбавка, %.

Сума торгової знижки:

$$TZ = C_p * \frac{\%_{m.z.}}{100}, \quad (20.6)$$

де C_p – ціна реалізації.

Ціна з акцизним збором:

$$C_{a.z.} = \frac{CB + П}{100 - AЗ} * 100, \quad (20.7)$$

де $AЗ$ – ставка акцизного збору.

Завдання для самостійного виконання:

20.1. Повна собівартість виробу становить 58 грн.; прибуток, передбачений у оптовій ціні – 24 грн., транспортні розходи у ціні товару складають 0,39 грн., податок на додану вартість – 20 %, торгівельна надбавка – 25 %. Визначити ціну реалізації продукції.

20.2. Визначте оптову (відпускну) ціну на товар, якщо собівартість його випуску – 600 грн. за одиницю, прийнятна для виробника рентабельність – 20%, ставка акцизу – 15%, ставка ПДВ – 18%.

20.3. Визначте можливу рентабельність виробництва товару, якщо за умов реалізації він може успішно продаватися за роздрібною ціною не вище 100 грн. за одиницю. Звичайна торгова знижка для аналогічної продукції – 15%, посередницька знижка – 10%, ставка ПДВ – 18% (15,25%). Собівартість виготовлення товару – 50 грн.

20.4. Визначте ефективність виробництва пива, якщо роздрібна ціна складає 15 грн. за 0,5 л. Виробник поставляє товар в організацію роздрібною торгівлі, яка застосовує торгову надбавку 25%. Товар обкладається акцизом по твердій ставці 1,91 грн. за 1 л. Витрати виробництва складають 7,1 грн. на 0,5 л.

20.5. Визначте розмір посередницької надбавки у відсотках до оптової ціни, якщо відомо, що продукція реалізується в роздрібний магазин через оптового посередника за ціною 18,7 грн. за одиницю в кількості 120 шт. Витрати обігу оптового посередника складають 328,8 грн. Рентабельність – 30% до витрат обігу. Ставка ПДВ – 18%.

20.6. Матеріальні витрати заводу з виробництва мотоциклів в звітному кварталі склали 80 млн. грн., при цьому було вироблено 1600 мотоциклів потужністю 150 к. с. кожний. Додавлення вартість до матеріальних витрат у відпускній ціні продукції склала 300%.

Визначте непрямі податки, сплачувані за квартал заводом до держбюджету. Довідково: ставка акцизу на мотоцикли – 167 грн. за 1 к. с., ПДВ – 18%.

20.7. Магазин кулінарії реалізує в ресторан готелю партію з 40 кулінарних виробів на суму 22000 грн., включаючи ПДВ на суму 3667 грн. При цьому витрати на приготування виробів склали 7000 грн., включаючи ПДВ – 1167 грн.

Визначте:

- 1) додану вартість магазину кулінарії з розрахунку на одиницю продукції;
- 2) суму ПДВ в гривнях, яка повинна бути перерахований до бюджету;
- 3) ПДВ, перерахований до бюджету, у відсотках до доданої вартості.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Планування доходів підприємства: поняття, завдання та послідовність.
2. Етапи планування доходів підприємства.
3. Методи планування доходів підприємства: особливості й умови їх застосування.
4. Поняття та класифікація резервів зростання доходів підприємства.

Тема 21: **Фінансові результати діяльності підприємства**

Теоретичні питання для обговорення:

1. Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.
2. Місце прибутку в системі економічних показників діяльності підприємства.
3. Сутність, функції та значення прибутку, джерела його утворення.
4. Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.
5. Напрями розподілу та використання чистого прибутку підприємства.
6. Система показників, що характеризують процеси формування та розподілу прибутку підприємства.

Довідкова інформація:

Прибуток від реалізації продукції:

$$P_p = B_p - C_{pn}, \quad (21.1)$$

де B_p – виручка від реалізації продукції;

C_{pn} – собівартість реалізованої продукції.

Прибуток від іншої реалізації:

$$П_{ін} = \sum_{i=1}^m D_i - B_i, \quad (21.2)$$

де m – кількість різних видів продукції, що випускається підприємством;

D_i – доходи по i -му виду діяльності;

B_i – витрати по i -му виду діяльності.

Балансовий прибуток:

$$П_{бал} = П_p + П_{ін} + П_{пр}, \quad (21.3)$$

де $П_{пр}$ – прибуток (збитки) від позареалізаційної діяльності підприємства.

Абсолютне відхилення планового балансового прибутку від звітного:

$$\Delta П_{бал} = П_{бал.пл} - П_{бал.зв}, \quad (21.4)$$

де $П_{бал.пл}$, $П_{бал.зв}$ – балансовий прибуток відповідно у плановому та звітному роках.

Відносне відхилення планового балансового прибутку від звітного:

$$\Delta П_{бал,\%} = \frac{П_{бал.пл}}{П_{бал.зв}} * 100\% - 100\%. \quad (21.5)$$

Чистий прибуток підприємства:

$$ЧП = П_{бал} - ПП, \quad (21.6)$$

де $ПП$ – першочергові платежі (податок на прибуток, процент за користування кредитом, рентні платежі тощо).

Рентабельність виробу:

$$P_{\epsilon} = \frac{П}{СВ} * 100\%, \quad (21.7)$$

де $П$ – прибуток у розрахунку на один виріб;

$СВ$ – повна собівартість виробу.

Загальна рентабельність виробництва:

$$P_{заг} = \frac{П_{бал}}{ВОВЗ_{ср} + ЗНОЗ_{ср}} * 100, \quad (21.8)$$

$$P_{заг} = \frac{П_{бал}}{ВОВЗ_{ср} + ЗНОЗ_{ср} + ФЗП} * 100, \quad (21.9)$$

$$P_{заг} = \frac{П_{бал}}{СВ_m} * 100, \quad (21.10)$$

де $П_{бал}$ – балансовий прибуток підприємства;

$ВОВЗ_{ср}$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів підприємства;

$ЗНОЗ_{ср}$ – середньорічний залишок нормованих оборотних засобів підприємства;

$\Phi З П$ – фонд заробітної плати підприємства;
 $СВ_m$ – собівартість товарної продукції.

Темп зростання основних і оборотних засобів:

$$T_z = \frac{ВОВЗ_{ср.факт} + ВОВЗ_{ср.факт}}{ВОВЗ_{ср.пл} + ВОВЗ_{ср.пл}} * 100, \quad (21.11)$$

де $ВОВЗ_{ср.факт}$ і $ВОВЗ_{ср.пл}$ - відповідно фактична і планова вартість середньорічних залишків оборотних засобів;
 $ВОВЗ_{ср.факт}$ і $ВОВЗ_{ср.пл}$ - відповідно фактична і планова середньорічна вартість основних засобів.

Темп зростання рентабельності:

$$T_{з.Р} = \frac{T_{з.П_{бал}}}{T_z} * 100\%. \quad (21.12)$$

Зміни рентабельності:

$$\Delta R = 100 - T_{з.Р}. \quad (21.13)$$

Завдання для самостійного виконання:

21.1. Розрахувати рентабельність продукції та продаж, якщо діяльність підприємства характеризується показниками, що наведені в табл. 21.1.

Таблиця 21.1 – Вихідні дані

Показники	Значення
Обсяг виробництва, од.	100*0
Ціна (без НДС), грн. /од.	100
Витрати, тис. грн.:	
- матеріальні	2*0
- з оплати праці	150
- сума амортизаційних відрахувань	160
- інші витрати	140

* - остання цифра залікової книжки

21.2. За даними таблиці 21.2 необхідно визначити, наскільки зміниться балансовий прибуток готельного підприємства в плановому році в порівнянні з базовим. Розрахуйте всі можливі види прибутку.

Таблиця 21.2 – Вихідні дані, тис. грн.

Показники	Значення за рік	
	звітний	базовий
1. Виручка від реалізації послуг	8300,0	8900,0
2. Собівартість реалізованої продукції	7800,0	8000,0
3. Виручка від реалізації послуг на сторону	20,8	50,0
4. Виручка від надання транспортних послуг	120,8	200,0
5. Витрати на надання послуг	15,6	38,0

6. Транспортні витрати	110,0	145,0
7. Сума надлишків інвентаризації	0,8	-
8. Безнадійні борги (надходження)	9,0	-
9. Отримані штрафи від партнерів	25,0	3% від звітнього
10. Сплачені неустойки	1,8	5% від звітнього
11. Доходи від реалізації цінних паперів	-	80,0
12. отримані дивіденди	-	17,0

21.3. Визначити, як зміниться рентабельність виробництва, якщо вартість середньорічних залишків оборотних засобів зросте з 2000 до 2300 тис. грн.; середньорічна вартість основних фондів зросте з 4300 до 4500 тис. грн.; темп зростання балансового прибутку становитиме 103%.

21.4. Яка буде вартість та рентабельність товарної продукції підприємства, якщо в плановому періоді здійснювались наступні виплати з прибутку:

- пролонговані кредити – 200 тис. грн.;
  - фонд розвитку виробництва – 120 тис. грн.;
  - фонд спеціального розвитку – 50 тис. грн.;
  - інші фонди спеціального розвитку – 30 тис. грн.
- Собівартість продукції складає 2,5 млн. грн.

21.5. Туристична фірма організовує чотиригодинні прогулянки (екскурсії) по м. Харків, собівартість на одного чоловіка складає 80 грн. Прийнятна для фірми рентабельність – 20% до витрат. Щомісячно фірма обслуговує 9000 чоловік.

Розрахуйте чистий прибуток від реалізації послуг за умови 100%-го збуту.

21.6. Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з підприємств, які випускають однакову продукцію, якщо собівартість виробу на підприємствах 320, 350 та 385 грн./шт. відповідно, річний обсяг випуску продукції 15, 5, 1 тис. шт./ рік відповідно. Нормативна рентабельність виробу 18 %.

21.7. Підприємство реалізувало 200 тис од. продукції. Собівартість одиниці продукції дорівнює 40 тис. грн., оптова ціна підприємства 48 тис. грн.

Визначте розмір прибутку, витрат на 1 грн. вартості товарної продукції та рівень рентабельності продукції, продаж.

21.8. Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з підприємств, які випускають однакову продукцію, якщо собівартість виробу на підприємствах 320, 350 та 385 грн./шт. відповідно, річний обсяг випуску продукції 15, 5, 1 тис. шт./ рік відповідно. Нормативна рентабельність виробу – 18%.

21.9. На підставі даних, що наведені в таблиці 21.3, розрахувати валовий прибуток, фінансові результати до оподаткування, чистий прибуток. Ставка податку на прибуток – 19%.

Таблиця 21.3– Вихідні дані

Показники, грн.	Поточний рік
Чистий дохід від реалізації продукції	34000
Собівартість реалізованої продукції	14000
Витрати на збут	8000
Адміністративні витрати	6000

21.10. Підприємство розширило обсяг випуску продукції та її якість. Визначити загальний приріст прибутку, у тому числі за рахунок якості (ціни) та збільшення обсягів виробництва.

Підприємство реалізувало у базисному періоді продукцію на 10000 грн. за ціною 25 грн./од. Витрати підприємства у звітному періоді збільшаться на 800 грн./од.

21.11. У базисному періоді обсяг реалізованої продукції становив 150 тис грн.. На кожен грошову одиницю реалізованої продукції було одержано 0,3 грн. прибутку.

У плановому періоді потрібний обсяг прибутку запланований обсягом 58000 грн. Визначити, на скільки пунктів слід збільшити рівень рентабельності виробництва, що за незмінних цінах забезпечить цей обсяг.

На скільки пунктів зміниться рівень рентабельності виробництва, якщо у перспективі прибуток зросте на 10% при одночасному зростанні обсягів виробництва на 15%?

21.12. У звітному періоді обсяг реалізації продукції в оптових цінах склав 150 тис. грн., за собівартістю – 120 тис грн. В очікуваному періоді передбачається зростання обсягів реалізації продукції на 25%, зниження собівартості на 7%, зниження ціни реалізації – на 5%. Визначити очікуваний обсяг прибутку.

21.13. У звітному періоді підприємство виробило 500 од. продукції С, з яких 57% – найвищої категорії якості. Планом передбачено збільшити випуск продукції найвищої категорії якості до 80% у загальному обсязі виробництва виробу С. Ціна виробленої категорії – 1500 грн., найвищої категорії – 1800 грн. Визначити суму додаткового прибутку за рахунок реалізації продукції С найвищої категорії. Загальний обсяг виробництва залишиться незмінним.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку підприємства.
2. Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний

інструментарій.

3. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінки.

Тема 22: Конкуреноспроможність підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Сутність конкуреноспроможності підприємства.
2. Класифікація видів та параметри конкуреноспроможності підприємства.
3. Систематизація факторів, що визначають конкуреноспроможність підприємства.
4. Визначення підприємств-конкурентів.

Завдання для самостійного виконання:

22.1. Оцінити конкуреноспроможність підприємства за методом рангів за даними таблиці 22.1. Зробити висновки.

Таблиця 22.1 – Вихідні дані для розрахунків

Підприємство	Фондовіддача, грн.	Продуктивність праці, грн.	Оборотність матеріальних запасів, разів
А	75	564	16
Б	90	492	11
С	60	624	8
Д	80	507	10

22.2. Оцінити конкуреноспроможність підприємства за допомогою методу зведення часткових показників ефективності до зіставної бази на підставі даних таблиці 22.2. Зробити висновки.

Таблиця 22.2 – Вихідні дані для розрахунків

Підприємство	Фондовіддача, грн.	Продуктивність праці, грн.	Рентабельність витрат, %
А	112	846	29
Б	135	738	23
С	90	936	20
Д	120	760	21

22.3. Оцінити конкуреноспроможність підприємства за допомогою інтегрального методу за даними таблиці 22.3. Зробити висновки.

Таблиця 22.3 – Вихідні дані для розрахунків

Підприємств о	Фондовіддача, грн.		Продуктивність праці, грн.		Рентабельність витрат, %	
	базисний період	звітний період	базисний період	звітний період	базисний період	звітний період
А	145	130	1090	1020	31	29
Б	175	140	1017	1030	25	27
С	117	128	1216	1225	22	25

Питання для самостійного опрацювання:

1. Особливості формування інформаційної бази оцінки конкурентоспроможності підприємства.
2. Поняття та класифікація методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства.
3. Методи оцінки поточної конкурентоспроможності підприємства: основні характеристики та особливості застосування в перебігу оцінки статичної та динамічної конкурентоспроможності.
4. Обґрунтування заходів щодо зміцнення конкурентоспроможності підприємства.

Тема 23: Фінансово-майновий стан підприємства та методи його оцінки**Теоретичні питання для обговорення:**

1. Поняття фінансового стану підприємства, мета та задачі його дослідження.
2. Основні елементи, що визначають фінансовий стан підприємства.
3. Поняття та методи оцінки фінансового стану підприємства.
4. Поняття операційного та фінансового «важелів».
5. Методика аналізу впливу сукупного «важеля».
6. Сутність понять ліквідності та платоспроможності підприємства.
7. Показники оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства.
8. Сутність поняття фінансової стійкості підприємства.
9. Класифікація фінансової стійкості підприємства.
10. Показники оцінки фінансової стійкості підприємства.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Показники оцінки рентабельності діяльності підприємства.
2. Показники оцінки ділової активності підприємства.
3. Комплексне оцінювання фінансового стану підприємства.
4. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства.
5. Вимоги до інтегральної оцінки фінансового стану підприємства.
6. Послідовність етапів здійснення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства.

Тема 24: Ефективність діяльності та методичні засади її оцінки

Теоретичні питання для обговорення:

1. Поняття ефекту як результату діяльності підприємства, аналітичного показника і критерію оцінки діяльності підприємства.
2. Види ефекту.
3. Методичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства.
4. Поняття та систематизація показників ефективності діяльності підприємства.
5. Особливості оцінки ефективності основних видів діяльності підприємства: операційної та інвестиційної.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Ефективність діяльності підприємства: сутність та основні характеристики.
2. Оцінка ефективності інвестиційних проектів.
3. Методи інтегральної оцінки ефективності діяльності підприємства.
4. Напрями підвищення ефективності діяльності підприємства.

Тема 25: Банкрутство, реструктуризація, санація та ліквідація підприємства

Теоретичні питання для обговорення:

1. Економічна стійкість підприємства та шляхи її забезпечення.
2. Кризова ситуація і банкрутство.
3. Виявлення ознак банкрутства і його попередження.

Довідкова інформація:

Двофакторна модель оцінювання ймовірності банкрутства підприємства:

$$Z = -0,3877 + 0,579 * Q - 1,07363 * K_{л}, \quad (25.1)$$

де Q – частка позикових коштів у загальній величині пасиву балансу;

$K_{л}$ – коефіцієнт загальної ліквідності.

При $Z > 1$ ймовірність банкрутства є високою.

Індекс Альтмана (п'ятифакторна модель оцінки ймовірності банкрутства):

$$I_A = 1,2 * X_1 + 1,4 * X_2 + 3,3 * X_3 + 0,6 * X_4 + 0,99 * X_5, \quad (25.2)$$

де X_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної вартості активів;

X_2 – відношення чистого прибутку до загальної вартості активів;

X_3 – співвідношення суми балансового прибутку і загальної вартості активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позикового;

X_5 – співвідношення чистої виручки від реалізації продукції і

загальної вартості активів підприємства.

При $I_A < 1,8$ ймовірність банкрутства є високою; при $-1,8 < I_A < 2,9$ – середня; при $I_A > 2,9$ – низька.

Індекс Романа Ліса:

$$I_L = 0,063 * X_1 + 0,057 * X_2 + 0,001 * X_4 + 0,092 * X_6, \quad (25.3)$$

де X_6 – відношення прибутку від реалізації (операційного прибутку) до середньої величини загальних активів підприємства.

При $I_L \geq 0,037$ банкрутство підприємства мало ймовірно, при $I_L \leq 0,036$ – підприємству загрожує банкрутство.

Оцінка вірогідності банкрутства за моделлю Гордона Л. В. Спрингейта:

$$I_C = 1,03 * X_1 + 3,07 * X_7 + 0,66 * X_8 + 0,4 * X_9, \quad (25.4)$$

де X_7 – відношення суми прибутку до оподаткування та процентів до виплати до валюти балансу;

X_8 – відношення прибутку до оподаткування до короткострокових зобов'язань;

X_9 – відношення виручки від реалізації до валюти балансу.

При $I_C < 0,862$ підприємство є потенційним банкрутом.

Завдання для самостійного виконання:

25.1. Використовуючи індекс Альтмана, обчислити ймовірність банкрутства підприємства за даними таблиці 25.1.

Таблиця 25.1 – Вихідні дані

Показник	Сума, тис. грн.
1. Виручка від реалізації продукції	2732,5
2. Податок на додану вартість, 20%	
3. Чиста виручка від реалізації продукції	
4. Валові витрати на виробництво і реалізацію продукції	2168,3
5. Балансовий прибуток від реалізації продукції	
6. Податок на прибуток, 19%	
7. Чистий прибуток	
8. Вартість власного оборотного капіталу	577,2
9. Загальна вартість активів	1843,4
10. Обсяг позикових коштів	4500
11. Обсяг власного капіталу	6700

25.2. Оцінити вірогідність банкрутства підприємства за даними таблиці 25.2, використовуючи метод Альтмана. Зробити висновки.

Таблиця 25.2 – Вихідні дані, тис. грн.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1. Середня величина активів	20157	26137	32886
2. Середня величина оборотних активів	20063	26040	32793
3. Чистий прибуток	10419	18143	11618
4. Валовий прибуток	18410	28523	20099
5. Середня величина власного капіталу	9749	14321	14920
6. Середня величина займаного капіталу	10409	11816	17965
7. Виручка від продаж	46614	61322	54004

25.3. Оцінити вірогідність банкрутства підприємства за даними таблиці 25.3, використовуючи метод Ліса. Зробити висновки.

Таблиця 25.3 – Вихідні дані, тис. грн.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1. Середня величина активів	20157	26137	32886
2. Середня величина оборотних активів	20063	26040	32793
3. Середня величина власного капіталу	9749	14321	14920
4. Середня величина займаного капіталу	10409	11816	17965
5. Прибуток від продаж	13024	22679	14522
6. Чистий прибуток	10419	18143	11618

25.4. Оцінити вірогідність банкрутства підприємства за даними таблиці 25.4, використовуючи метод Спрингейта. Зробити висновки.

Таблиця 25.4 – Вихідні дані, тис. грн.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1. Валюта балансу	22117	30157	35614
2. Оборотний капітал	22014	30065	35520
3. Короткострокові зобов'язання	11126	9241	18540
4. Виручка від продаж	46614	61322	54004
5. Прибуток до оподаткування	13024	22679	14522
6. Відсотки до сплати	0	20	23

Питання для самостійного опрацювання:

1. Санація та реорганізація підприємства.
2. Порядок ліквідації підприємства-банкрута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визначення його банкрутств: Закон України від 30.06.99р. № 784 – XVI // Голос України. – 1999. 31.08.
2. Про оплату праці: Декрет Кабінету Міністрів України // Голос України. – 1992. – Грудень.
3. Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування»: Закон України від 19.02.97 // Голос України. – 1997. – 20 березня.
4. Про податок на додану вартість: Закон України від 27.06.97р. // Фінансова консультація № 21, 1997 р.
5. Адамов В. Е. Экономика и статистика фирм / В. Е. Адамов. – Москва : Финансы и статистика, 1996.
6. Азоев Г. А. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. А. Азоев. – Москва , 1996.
7. Балабанов М. И. Основы финансового менеджмента / М. И. Балабанов. – Москва : Финансы и статистика, 1994.
8. Бланк І. О. Управління прибутком / І. О. Бланк. – Київ, 1998.
9. Ворст И. Экономика фирмы / И. Ворст, П. Ревентлоу. – Київ, 1996.
10. Жигалов В. Г. Эффективность трудовых ресурсов / В. Г. Жигалов. – Москва , 1992.
11. Ильешенко С. Ю. Себестоимость в строительстве, торговле и промышленности / С. Ю. Ильешенко. – Москва , 1996
12. Кабанов А. О. Инновационный процесс и эффективность новой техники / А. О. Кабанов. – Київ, 1994.
13. Кошелева О. М. Экономика предприятий: текст лекций / О. М. Кошелева, В. И. Любченко. – Харьков : ХЭУ, 1995.
14. Краткий курс по экономике предприятия / [Под ред. Ушаковой Н. Н., Савельевой Е. В.]. – К., 1998.
15. Справочник директора предприятия / [Под ред. Володина А. А.]. – Москва : Инфра, 1996.
16. Міщенко В. Я. Економіка виробничо-підприємницької діяльності: навч. посіб. / В. Я. Міщенко. – Київ, 1995.
17. Николаева С. А. Принципы формирования и калькулирования себестоимости / С. А. Николаева. – Москва : Аналитика-пресс, 1997.
18. Современный экономический словарь / [Райзберг Б. А. и др.]. – Москва : Инфра, 1996.
19. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Київ : Знання, 2005. – 662 с.
20. Экономика предприятия / [Под ред. В. А. Горфинкеля, В. А. Шандра]. – Москва , 1998.
21. Экономика предприятия / [Под. ред. В. Я. Хрипаг]. – Минск, 2000.
22. Економіка міського господарства: навч. посібник / [За ред. Т. П. Юр'євої]. – Харків : ХДАМГ, 2002. – 672 с.
23. Економіка підприємства / [За ред. І. М. Бойчук]. – Львів, 1998.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять і самостійної роботи

з навчальної дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

*(для студентів 2 – 4 курсів усіх форм навчання
напрямів підготовки 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»,
6.140103 «Туризм»)*

Укладачі: **АЛЕКСАНДРОВА** Світлана Анатоліївна
СЕГЕДА Ірина Василівна

Відповідальний за випуск *С. О. Погасій*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Сегеда*

План 2013, поз. 392 М

Підп. до друку 16.09.2013 р.

Друк на різнографі.

Зам. №

Формат 60 x 84/16

Ум. друк. арк. 2,6

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014 р.